విడాకులు

DIVORCE

చలం

విడాకులు

గుడిపాటి వెంకటచలం

గవర్నరుపేట ★ బెజవాడ

అరుణ ప్రచురణ — హక్కులు రచయితవి
రూపాయి — ప్రథమ ముద్రణ 1944

ప్రచురణాధిపతులు.
వెరైటీ ఏజన్సీస్,
పబ్లిషర్స్ అండ్ బుక్‌సెల్లర్సు,
గవర్నరుపేట ★ బెజవాడ.

రినైసాన్సు ప్రింటర్సు లిమిటెడ్, మద్రాసు.

చలంగారు ఆంధ్రలోకంలో పేరెన్నికగన్న కథకులు. వారి రచనలు యువకులకు ప్రాణప్రదమూ, వృద్ధులకు ప్రాణోపద్రవమూగా ప్రఖ్యాతి పొందాయి. మానవజీవితాలకు ప్రతిబింబాలుగా వుండే కథలు రచించడంలో, సహజమైన, సజీవమైన సంభాషణలు వ్రాయడంలో, చలంగారు అసమానులు. విడాకుల కథలో మానవజీవితాలను స్వర్గధామాలగానో, నరకతుల్యాలగానో చేసే స్త్రీ పురుష ప్రేమతత్వం విశాలదృష్టితో చిత్రించారు. స్త్రీ పురుషుల హృదయాలను బంధించేది పవిత్రప్రేమగాని, వివాహ తంతువు కాదని వాదించారు. అటువంటి ప్రేమతత్వాన్ని విశాలదృష్టితో, చిత్తసంస్కారంతో అర్థంచేసుకుని, జీవితాలకు సమన్వయం పరుచుకోవడంలోనే జీవితసౌఖ్యము ఇమిడియున్నదని నిరూపించారు, మూఢసంఘాచారాలతో, సంకుచిత స్వభావులై పోయి నందనోద్యానములుగా ఉండ

వలసిన జీవితాలను చేతులారా కీకారణ్యాలుగానూ, ఎడ లేని ఎడారులగానూ, నరకకూపాలగానూ, చేసుకుంటున్నా రని వాదించారు. ప్రేమ లేనిచోట వివాహక్రతువు హృద యాలను బంధిపలేదనీ, ఆజంట కలిసివుండి భూలోకనరకం అనుభవించేకంటె విడిపోవడమే ఉత్తమమని సూచించారు. స్త్రీ పురుషుల హృదయాలకు నిశ్చల నిర్మలప్రేమ బంధ మేర్పడినపుడు సంఘము సాటి కలయికకు అంతరాయము కలిగించడం ఘోరపాపమని నిర్ధరించారు.

భారతజాతి నూతనచైతన్యంతో ప్రజ్వలిస్తూ వికాసా నికీ, వెలుగుకూ తహతహలాడుతున్న యీ తరుణంలో, భారతదేశం నూతనాకారము పొందబోతున్న యీ సమ యంలో, సంఘానికి నూతనసందేశాన్ని ప్రసాదింపగల 'విడాకుల'వంటి కథలే చిత్రాలుగా తయారుకావాలి. మనప్రొడ్యూసర్లు పాతమార్గాలువదిలి జాతిని ముందుకు నడపగల చిత్రాలవైపుదృష్టి మరల్పగలిగితే 'విడాకుల' కథ అమూల్యమైనదిగా వారు గ్రహింపకపోరు.

తెలుగు సినిమా-సంపాదకులు

★

మహిళా ఉన్నత పాఠశాల.

[పూజామందిరం, స్కూలుపిల్లలపూజ.

ముందు లలిత వీణపాట.

లలితకు 17 యేళ్లు. ఆమె అందం పురుషుల అనుభవానికి superior గా కనబడుతుంది. భక్తిపరురాలు, నవీన సాంప్రదాయాలు ఆమె వేషంలో యేమాత్రమూ కనబడవు. పురాతన సాంప్రదాయాలూ ఎక్కువలేవు.

తర్వాత పిల్లలందరూ కలసి సరస్వతీ స్తోత్రం.

పిల్లలందరూ తోటలోకి వెళ్లుతున్నారు. గోడలకు ఋషులూ, పురాణపురుషుల గాథలూ, దేశనాయకుల పటాలూ.

పిల్లల అల్లరి.

★ ★ ★

రాత్రి, వెన్నెల. లలితా, చంపక అనే class-mates డాబా మీద నుంచున్నారు. కొంచెం దూరంగా పట్టణపు electric lights కనబడుతున్నాయి]

చంపకం: దిగులు పడకోయ్! ఎల్లుండి మీ అమ్మనీ నాన్న గారిని చూడగానే మమ్మల్నందర్నీ మరిచిపోతావు.

లలిత: అదికాదు చంపకా! నా మనస్సంతా సంఘసేవమీద వుంది. సంస్కారం చెందిన మన స్త్రీలు దేశసేవకై జీవితాన్ని వినియోగించాలి. పిల్లలు కనేందుకు తేరా స్త్రీలు? మనమూ అంతేనా?

చంపకం: దేశసేవా! దేశాన్ని సృజించినవాడే దేశాన్ని సంస్కరించుకుంటాడు. నాకు మాత్రం ప్రేమించే భర్తా, చక్కని పిల్లలు, ధనం దొరికితే చాలు.

లలిత: ప్రేమించగలభర్త దొరకవద్దా! దొరక్కనేగా పశ్చిమ

దేశాల్లో అస్తవ్యస్తమైనట్టులా, మనదేశంలో ఇన్ని సంసార విచ్ఛిన్నాలు.

చంపకం: ఇక్కడకూడా మనవాళ్లు ప్రయత్నిస్తున్నారుగా! విడాకులచట్టం అమల్లోకి తేవడానికి.

లలిత: (కోపంగా) ఒకభర్తని వదిలి, ఏకారణంచేతనన్నాగానీ,— ఛీ! మన పుణ్యభూమిలో, హిందూ పవిత్ర సంసారాల్లో అటువంటి పరిస్థితులు వ్యాపించాయా, యిక పాతివ్రత్యమే నశిస్తుంది.

[పిల్లలు గుంపులుగా వచ్చారు]

పిల్లలు: లలితా! లలితా! యిక్కడ ఉన్నారా? యీ చివరరాత్రి అయినా మా అందరితో గడపకూడదా అమ్మా!

[అల్లరి, నవ్వులు, ఆటలు]

★ ★ ★

[మధ్యాహ్నం. తోటలో చెట్లక్రింద బల్లలముందు స్కూలుపిల్లలు "టీ" తీసుకుంటూ ఉన్నారు. రేడియోసంగీతం! లలిత ఒకొక్కర దగ్గరకే వెళ్లి శలవు తీసుకుంటోంది. తోటలో ఒకమూల ప్రిన్సిపాలు మాట్లాడుతోంది.]

ప్రిన్సిపాలు: లలిత వెళ్లిపోతే మన మధ్యనించి, సగం సంతోషం, ఉత్సాహం, వెళ్లిపోయినట్టుంటుంది. కాని యీ విద్యాలయంలో, యిన్నేళ్లు శిక్షణ పొందినందుకు ప్రతిఫలంగా యీ సంస్కారం, లోకానికి మీరందరు నలుదిక్కులా ప్రతి సంసారంలోనూ వ్యాపింప జేస్తారని గదా మా ఆశయం! సీత, చంద్రమతి, సావిత్రి మొదలైన సాధ్వీమణులకు ప్రసిద్ధికెక్కిన యీ పురాతనదేశం యీనాడు సమస్తవిధాల అధోగతిలోకి దిగిపోయింది. మనదేశానికి పూర్వౌన్నత్యం తీసుకురావడానికి ప్రతి విద్యావతి అయినస్త్రీ నడుం కట్టుకోవాలి. తమశీలంచేత,

పాతివ్రత్య మహిమచేత, రాముణ్ని, హరిశ్చంద్రుణ్ని, సత్యవంతుణ్ని, శివాజీణ్ని, రాణా ప్రతాపుణ్ని సృజించాలి. మహావీరుల, స్వార్థత్యాగుల, దేశోపకారపారీణులైన పిల్లల్ని, కనే వీరమాతలు కావాలి. నాకు మొదటినుంచి లలితమీద అపరిమితమైన ఆశ వుంది. లలితమూలాన యీ విద్యాలయానికి, యీ దేశానికి మహోన్నతమైనకీర్తి వస్తుందని నా గట్టి నమ్మకం. తనపిల్లల్ని యీ విద్యాలయానికి లలిత పంపగా చూడడానికి ఉంటానో లేదో నేను. మనమందరము ఆమెకు మనఃపూర్వకమైన వీడుకోలు ఇచ్చిపంపుతున్నాము (Cheers).

[లలిత ప్రిన్సిపాలు పాదాలమీద వాలింది. సామానులు బయట కారులో పెట్టారు. లలిత కారుఎక్కి వెళ్లిపోతూన్నది. లలిత దిగులుగా ఉంది.]

★ ★ ★

[లలిత రైల్లో సెకండుక్లాసులో ఎక్కింది. లలిత దిగులుగా, వూరు దూరమవుతూంటే చూస్తూంది........రైలు ఒకస్టేషన్‌లో ఆగింది. ఎదురుగా రెండో పట్టాలమీద యింకో రైలువచ్చింది. లలిత పెట్టికి ఎదురుగా ఇంటరుక్లాసు పెట్టెలో రమణ కూర్చున్నాడు. అతని పక్కన పోలీసులు.

రమణ లలితను చూడగానే తన సంగతే మరచి గభాలున రయిలు దూకాడు. పోలీసులు వెనక్కి మర్యాదగా పిలచి కూర్చోపెట్టారు. అక్కడినుంచే లలితా! లలితా! అని కేకవేశాడు. లలిత గుర్తుపట్టి తన పెట్టె దిగి అతని దగ్గరకు వెళ్లింది.]

లలిత : ఇదేమిటి ?

రమణ : ఇదీ—దేశసేవలో అలసిపోయినానని యీ మిత్రులు విశ్రాంతికై నన్ను తీసుకొని వెళ్లుతున్నారు.

[పోలీసులు నవ్వుతారు]

లలిత : నువ్వానా ? రమణా ! నా చిన్నప్పటి మిత్రుడికి నీ కింత గౌరవం కలిగిందని నా కెంత గర్వంగా ఉందనుకున్నావు ? ఎంతకాలం ?

రమణ : రెండేళ్లు.

లలిత : రెండేళ్లే ?

రమణ : నువ్వెక్కడికి ?

లలిత : ఇంటికి.

రమణ : తర్వాత ?

[రైలు కూసింది లలిత దిగుతోంది.]

లలిత : తర్వాత నాన్నగారికి తెలియాలి,

[రమణారావు ఏదో చెప్పబోతున్నాడు. రైలు కదిలింది. రమణ ప్రయత్నించి కష్టంగా "నన్ను మరచిపోకు" అన్నాడు. ఆ మాటలు లలితకు వినబడలేదు. ఇద్దరూ ఒకరినొకరు వీలయినంతదాకా చూచుకుంటారు.]

[విధి కన్నీరు వదిలింది.]

★ ★ ★

[ఆ పల్లెటూరుకంతా చెంచురామయ్యగారి భవనం పెద్దది జమీందారుగారి మేడతప్ప. ఉదయం మేడమీద గది. దుర్గమ్మ, లలితా.]

దుర్గమ్మ : ఇదేం పిల్ల ! పెళ్లి వద్దంటుంది, అందులో లక్షణమైన సంబంధం.

లలిత : సంబంధం మంచిదేలే, నా కసలు——

దుర్గమ్మ : వూరుకుందు ! ఎప్పుడూ అదే గోల. కింద ముహూర్తం నిశ్చయమవుతుంటే పైన నువ్వీ గోల.

[కిందినుంచి వూరిలోని పిల్లలు లలితా ! లలితా ! అని కేకలు వేస్తున్నారు. లలిత సంతోషంతో కిటికిదగ్గరకు వెళ్లింది.]

దుర్గమ్మ : లలిత ! లలితట ! ప్రతివాళ్ళకి చనువే యీ పిల్ల !

[లలిత క్రిందకి పరుగెత్తుకెళ్లింది. పిల్లలు చుట్టూ మూగి లాక్కెళ్లుతున్నారు. లలితతో ఒక కుక్కపిల్ల. చింత చెట్టుకు ఉయ్యాల ఉంది, ఊగుతారు. లలిత చిన్నపిల్లల్ని ఎత్తుకుంటుంది. తోటవాడు పురుగుల్ని చంపుతూంటే సహించదు. కుక్కపిల్లని అతిగారాబం చేస్తుంది. సీతాయమ్మ వచ్చింది.]

సీతాయమ్మ : అమ్మా ! లలితా ! యెన్నాళ్ళకి చూశానమ్మా నిన్ను ! ఎంత ఎదిగావో ! మా రమణ ఇప్పుడు నిన్ను చూస్తే— (కన్నీళ్లతో) వాడేదో గొప్ప ఉద్యోగాలుచేసి సంపాయించి పెడతాడనుకుంటే, విన్నావు కాదూ—

[జైలులో రమణారావు, ఎక్కడ చూచినా లలితే]

లలిత : మీ అబ్బాయి ధన్యుడు, దేశవీరుడు, అతన్ని తలుచుకొని మీరు గర్వపడాలి. ఆయన్నికన్న మీరు వీరమాతలు కదా !

సీతాయమ్మ : యిక్కడే, యీ తోటలోనే ఆడుకునేవాళ్లు మీరిద్దరు, జ్ఞాపకంఉందా ?

[లలిత, సీతాయమ్మ ఇద్దరూ చిన్నప్పటి దృశ్యం చూస్తారు.]

సీతాయమ్మ : యెప్పటికొస్తాడో యేమో ! ఎప్పుడూ నీ సంగతే, అన్నం దగ్గరా నిద్దర్లోనూ నీ సంగతే, చివరకు జైలుకు తీసుకెళ్లేప్పుడుకూడా నీ సంగతే.

[దుర్గమ్మ పిలుస్తుంది.]

దుర్గమ్మ : అమ్మాయి ! పట్నంనుంచి చీరెలొచ్చాయి.

[లలిత సీతాయమ్మగారు వెళుతున్నారు. మేడమీద బంగీలు విప్పి కొత్తచీరెలు, నగలూ చూస్తున్నారు, చెంచురామయ్య, దుర్గమ్మ బంధువులూ.]

దుర్గమ్మ : యిది అప్పగింతలపీటమీదికి.

[చెంచురామయ్య చంద్రహారం లలిత మెడకి పెట్టి అందం చూపుతున్నాడు. సీతాయమ్మను అందరూ అసహ్యించుకుంటారు. లలిత వాటినిచూచి చాలా ఆనందిస్తున్నది.]

సుందరి : లలితా! లలితా! యీ రవ్వలడ్డిగె చూడు. ఎంత అదృష్టమే నీకు!

[లలిత వాటినిచూచి చాలా ఆనందిస్తూంది. పాడుతూ సీనయ్యగారు వస్తున్నారు.]

సుందరి : నాకీ చీరపెడ్తారు? ఇంకేం అక్కర్లేదు. లలితా! ఇది ముహూర్తంరోజున మీ ఆయనకి. యీ చిలకలు చూడవే అంచుమీద.

[లలిత ఆపాట విని తలుపువేపు చూస్తూన్నది.]

దుర్గమ్మ : జ్ఞాపకంలేదూ! ఆ సీనయ్యే. యిట్లాచూడు. యీజాకెట్టు-

[లలితదృష్టి అక్కడలేదు. సీనయ్య వచ్చాడు. లలిత వక్కగం తేసి ఆయనమీదికి పోయింది.]

సీనయ్య : మా అమ్మే! మా తల్లే! మా బంగారుబొమ్మే! యేదీ! యేదీ! చూడనీ యీ పాపిష్టికళ్లు పావనంకానీ! పార్వతీదేవి మాతల్లి రూపాన సాక్షాత్కరించింది. యీవూరికి దేవత అయి.

[లలిత చాలా సంతోషం కనబరుస్తున్నది.]

లలిత : ఇంకా పటికి బెల్లంముక్కలు పంచిపెడుతున్నావా? యేవీ? చూడనీ! యేది నీ పైపంచ?

[సీనయ్య నవ్వుతాడు]

లలిత : నాతో చెమ్మచెక్క ఆడుతావా? రా!

సీనయ్య : యిప్పుడెక్కడ వుంధమ్మా ఆ వోపిక ! నీ పెళ్లి నా కళ్లతో చూస్తాననుకోలేదు.

[ఆ గదిలోనించి బట్టలూ నగలూ తీసుకొని అందరూ వెళ్లిపోతున్నారు.]

లలిత : నాకు పెళ్లిచేసుకోవాలనిలేదు.

సీనయ్య : చేసుకోక దొరసానులు మల్లె జుట్టు కత్తిరించుకొని—

లలిత : దేశసేవ చెయ్యాలనుకుంటే—.

సీనయ్య : దేశవీరుల్ని కనమని దీవిస్తున్నా. హిందూమత పునరుద్ధారకుల్ని, నలుగురు వివేకానందస్వాముల్ని కను. వీరమాతవుకావాలి తల్లీ నువ్వు.

లలిత : అట్లాంటిపిల్లల్ను కని పెంచగలతల్లుల్ని వెయ్యిమందిని తయారుచేస్తాను.

సీనయ్య : హిందూ సాంప్రదాయానికి విరుద్ధమమ్మా అది.

లలిత : సాంప్రదాయాలకి నా జీవితాన్ని బలి యివ్వనా ?

సీనయ్య : బలి యివ్వడమేమిటి ? ఎవరుచెప్పారు ? పిచ్చిమాటలు. అందులో గొప్పభూస్వామి దేశభక్తుడిగారి భార్యవు కాబోతుంటివి.

లలిత : ఆయన్నెరుగుదువా ?

సీనయ్య : నేనేమెరుగుదును ? ఆయన ఐశ్వర్యానికి నా బీదభక్తికి కుదరదు.

సుందరి : దర్జీవచ్చాడు. రమ్మంటున్నారు నాన్నగారు.

[వెళ్లుతున్నారు.]

[లలిత కాలువిరిగిన పిట్టకి తిండిపెడుతూ ఉన్నది. చుట్టూ వూరి బీదపిల్లలు, బంధువులు, పెద్దవాళ్లు, పిల్లలూ వచ్చారు.]

1 బంధువు : లలితా ! నేను జ్ఞాపకంలేనుటే ? మీ అమ్మకి పినతల్లి మేనల్లుడి భార్యని. వీళ్లు నాపిల్లలు, దిక్కులేనివాళ్లనిచేసి వీళ్ల నాన్న బైరాగుల్లో కలిసిపోయినాడుగా.

1 పిల్లవాడు : యిదేమిటి ? పాడుపిట్ట యిదెందుకూనీకు ?

2 పిల్లవాడు : [గదిలో పెద్దబొమ్మను తీసుకొచ్చి] పిన్నీ ! పిన్నీ ! యిది నా కియ్యవూ ?

3 పిల్లవాడు : అత్తయ్యా ! యీ జాకెటు నేను వేసుకోవద్దూ?

1 బంధువు : మాలలిత మళ్లీ యిట్లా లక్ష్మీదేవి అవతరించింది. నీతోనే వుంటానమ్మా !

1 పిల్లవాడు : ముసిలిదానివి నువ్వెందుకు? అక్క నన్ను తీసుకెళ్తుంది.

1 బంధువు : నువ్వురా !

ఇంకో బంధువు : నన్ను నీ చేతులతోనే సాగనంపమ్మా ! నీకంటే, దగ్గరవాళ్లెవరూ !

1 బంధువుపిల్ల : నేనూ అక్కయ్యతోనే వుంటాను. అమ్మా ! నువ్వుపో ! నేనురాను.

మరొక బంధువులపిల్ల : పిన్నీ ! పిన్నీ ! నన్ను తోడపెళ్లికూతురు నేను ఎంచక్కా——

[లలిత బీదపిల్లలకు బిస్కట్లు మిఠాయిలు పంచుతుంది.]

1 బంధువులపిల్ల : వాళ్లకెందుకు అక్కయ్యా ! అవన్నీని.

2 బంధువులపిల్ల : అయ్యో ! ఎంత సామగ్రి తగలేస్తుందో, దీనికి పిచ్చికాదు గదా !

3 బంధువులపిల్ల : పొమ్మను ! మురికి వెధవలు వాళ్లు పొండి, పొండి !

బంధువులవిధవ : వాళ్లేమన్నా సీకు చుట్టాలా ? పక్కాలా ? వాళ్ల కిస్తావేమిటి ? మా లక్ష్మడికిచ్చినా కడుపునిండా తింటుంది.

బంధువులపిల్ల : మాకి స్తే చేదా ?

[దుర్గమ్మ వచ్చింది.]

దుర్గమ్మ : ఇదేమిటి ? యింకా యిట్లానే ఉన్నావు ? సుందరీ ! వీళ్లంతా యేమిటి ? పొండి, పొండి !

[లలితను గదిలోకి లాక్కెళ్లింది. సుందరి వచ్చింది]

దుర్గమ్మ : పూలేవే ?

[సుందరి పూలకోసం పరుగెత్తింది.]

దుర్గమ్మ : [లలితతో] యిదేం ముడి ! రేగినట్లు యిట్లా వేసుకోడం? ఎక్కడ నేర్చుకున్నావు ? మరీవేషాలు. ఎవరన్నాచూ స్తే యీ పిల్లకి జుట్టు దువ్వేవాళ్లే లేరనుకుంటారు; [జుట్టు విప్పుతుంది.]

[సుందరి పూలు తెచ్చింది. దూరాన మేళాలచప్పుడు, సుందరి కిటికీ వద్దకు పరుగెత్తింది.]

దుర్గమ్మ : సుందరీ ! నువ్వు లలితకు ముడివెయ్యి, నేను కిందికి వెళ్లాలి.

[దుర్గమ్మ వెళ్లింది. సుందరి ముడిసంగతి చూడదు. కిటికీలోంచి చూస్తుంది.]

సుందరి : వస్తున్నారు ! వస్తున్నారు ! లలితా రా ! రా !

[లలిత కదలదు. సుందరివచ్చి కొంచెంగా సిగ్గుపడే లలితను కిటికీ దగ్గరకు లాక్కుపోతుంది.]

సుందరి : రా! సిగ్గుపడకు. యిక్కణ్ణించి కనపడతారు. ఆ మోటార్లు, కుక్కలు. గుఱ్ఱాలు, జవాన్లు అదుగో చూడు ! అటువేపు ఎవరో చెప్పుకో ! తెలీదా ! నీ హృదయమే చెప్పాలి నీకు. చెప్పనా ? అటువేపు ఆ నీలంకోటుబావున్నాడా ? ఏం మాట్లాడు.

లలిత : కాదు. వేళాకోళం చేస్తున్నావు.

సుందరి : యేమమ్మా! నంగనాచితనం. యేం అందంగా లేడా? పడెయ్యి మీద, ఆపువ్వు పడెయ్యి.

[సుందరే ఆపువ్వు పడేసింది. లలిత పరధ్యాన్నంతో కదల్లేదు. సుందరి చప్పున లోపలికివచ్చింది. మీద పువ్వుపడి మోటారులోనుంచి రామారావు తలెత్తి లలితనుచూచి చిరునవ్వుతో అంగీకరిస్తాడు. లలిత అతనివంకే చూట్టంలేదు.]

సుందరి : యీపాటికి రా! చోల్లే.

[లలిత వచ్చింది.]

సుందరి : నచ్చాడా ?

లలిత : యేమో! యేంతెలుస్తుంది?

సుందరి : ఎంత సరసుడనుకున్నావు. ఎప్పుడూ షికార్లూ, స్నేహితులూ, వేట. పట్ణంలోనే ఏటికి పదినెల్లు కాపరం. ఒకరిద్దరు వున్నారనుకో [ఆడవాళ్లని సూచన] ఒకలేడీ లెక్చరర్, ఒక భోగంది. [లలిత తెల్లబోయి చూస్తుంది] ఇంక అందర్నీ వదిలివేస్తాడులే! ఏం అదృష్టమే. గుర్రాలూ, మోటార్లు, సినీమాలు, నీకేమే.

[సుందరి జుట్టు ముడివేస్తుంది. సీతాయమ్మవచ్చింది. లలిత "రండి రండి" అన్నదిగాని ఆలోచనలోనే వున్నది. సుందరి లోపలికివెళ్లింది. లలిత చప్పున ఆమెవైపుతిరిగి—]

లలిత : వక్కసంగతి చెప్పరూ! ప్రేమంటారే భర్తమీద ఏమిటది? పెళ్లిచేసుకోకముందు ప్రేమకలగాలా?

సీతాయమ్మ : [ఆలోచిస్తూ] వింతప్రశ్న! ముందో వెనకో ప్రేమ కలగాలి. ప్రేమలేని వివాహమంత నరకం ఇంకలేదు. ప్రేమ ఉంటే అంత స్వర్గమూలేదు.

లలిత : ప్రేమ కలిగిందో లేదో ఎట్లా తెలుస్తుంది ?

సీతాయమ్మ : తెలీదా ? వెయ్యిసూర్యులు వక్కసారి వెలిగితే ఎట్లా వుంటుంది కళ్లకి ? యీ కనపడేప్రపంచంలో వస్తువులన్నిటిమీదా యీ మామూలు పాతదనంపోయి అన్నీ అద్భుతంగా తేజరిల్లుతూవుంటే; ప్రతిపనికీ, ఆలోచనకీ, జీవించడానికే గొప్ప ఆనందమయమైన అర్థంగలిగితే యెట్లా ఉంటుంది ?

లలిత : [ఆలోచిస్తూ] నా కట్లాలేదు.

సీతాయమ్మ : ఆతన్ని యెరుగవుకదా ! చూడనేలేదుకద యింకా !

[సుందరి పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది]

సుందరి : యింకా రావేమిటి ? కాచుకుని కూచున్నారు.

[పెళ్లికూతురు, పెళ్లికొడుకు ఎదురుగా కూచుని చూచుకుంటున్నారు, చుట్టూ పెద్దలు.

* * *

లలిత పూజచేస్తుంది. పాట.

చాలాసేపు పార్వతికేసి చూస్తుంది, ప్రశ్నలు అడుగుతున్నట్టు అడావిడిగా పనులుచేయిస్తూ దుర్గమ్మ అట్లా వెళ్లుతోంది.]

లలిత : అమ్మా ! మాట.

[దుర్గమ్మ ఆగింది]

దుర్గమ్మ : యేమిటి ? అట్లావున్నావు. నీకేం జబ్బుటే ! ఇంత సన్నాహం చేసింతర్వాత కొంపముంచి పెళ్లిని ఆపించవుకద !

లలిత : ఆపించగలగడంచేతనైతే బాగుండును. [కంఠంమార్చి] అమ్మా నాకో సందేహంపట్టుకుంది—ఆయన —

[దుర్గమ్మ నవ్వుతోంది]

దుర్గమ్మ : అయితే ?

లలిత : నిజమేనా ?

దుర్గమ్మ : వుత్త అబద్ధాలు.

లలిత : కాదులే.

దుర్గమ్మ : నిజమైతేమాత్రం ? లేకపోతే పాతికేళ్ల మొగాడు. ఏం లోటు ? డబ్బా - అందమా? నీ కోసం జపంచేస్తూ కాచుకుని కూచున్నాడు అనుకున్నావా ? అయినా చిన్నపిల్లవి నీకీ విషయాలన్నీ యెందుకు ?

[లలిత కష్టపడుతోంది మాట్లాడ్డానికి.]

లలిత : మరి నేనేకదా బతుకంతా సంసారం చేయవలసింది. నాకు కాదా ?........మరి వాళ్లంటే ఆయనకి నేనెందుకు ?

దుర్గమ్మ : పెళ్లిఅయిన తర్వాత ఇంకా వుంటారనుకున్నావా యేమిటి వాళ్లు ?

లలిత : నామూలాన వాళ్లని వదిలేస్తే పాపం వాళ్లు యాడవరు ?

దుర్గమ్మ : నాకు చాతకాదమ్మా జవాబులుచెప్పడం. మహారాజు ఆయనకేం!

లలిత : నామీద ప్రేమవుందా ఆయనకి ?

దుర్గమ్మ : ప్రేమా ? అప్పుడే ? ఓహో ? ఎంత తహతహ పడుతోంది పిల్ల ! మా చిన్నతనంలో ఎరగమమ్మా యిట్లాంటివి. ప్రేమా ? ఉండు ! రాత్రి గదిలో కావలసినంత ప్రేమ చూద్దువుగానిగా ! తినబోతూ కూర రుచి అడుగుతావెందుకు ?

[లలిత హడిలిపోయి, కుంగిపోయి వెళ్లిపోతుంది. వెనక దుర్గమ్మ మాట్లాడుతుంది.

బుగ్గలనిండా ప్రేమ, పక్కనిండా ప్రేమ, వంటినిండా ప్రేమ.

★ ★ ★

జైలులో పేపరు చూస్తున్నాడు రమణారావు, లలిత పెండ్లిఅనే సంగతి—బాధపడతాడు.]

తోటిఖైదీ : ఏమిటిబాధ రమణా !

రమణ : ఏంలేదు. చాలా స్వల్పవిషయం. లోకంలోకల్లా సుకుమారమైన పుష్పాన్నికోసి బురదలోదొర్లే పంది మెళ్లో కడుతున్నారు. చాలా స్వల్పవిషయం. యీ ఖైదులోనుంచి నే నేమీ చెయ్యలేను. [బాధపడతాడు]

* * *

[సీనయ్యగుడిసె. చెట్లపొదలు తవ్వుతున్నాడు. లలిత నుంచుని మాట్లాడుతుంది.]

లలిత : శ్రీరాముడు సత్యవంతుడు ఉత్తమపురుషులు గనుక చూడగానే ప్రేమకలిగింది భార్యలకి. కాని నాకు——

సీనయ్య : ప్రేమ మనహృదయంలో వుంది. భర్త యెట్లాంటి వాడైతే నేం?

లలిత : ఏదో మీరు మాట్లాడితే మీ ఆత్మౌన్నత్యంలో విశ్వాసం వల్ల నమ్మాలనిపిస్తుంది. నాకేం తెలుసు. మీరు అనుభవం కలవారు.

సీనయ్య : అంతకన్నా నీమీద ప్రేమకలవారం. నీ పురోభివృద్ధిని కోరేవాళ్లం. నీమీద గంపెడాశ పెట్టుకున్నవాళ్లం. వూరికే యీ వెర్రి ఆలోచనలతో నీ మనసు కలతపరచుకోకు.

లలిత : నేను వెళ్లివసాను.

సీనయ్య : మంచిది.

[లలిత మోటారెక్కబోతూంది. సీనయ్య వెనక పనిచేస్తూన్న శోభనాద్రి బైటికి వచ్చాడు.]

శోభనాద్రి : [లలితతో] నన్ను మరిచిపోయినట్టున్నారు. రమణ స్నేహితుణ్ణి.

లలిత : ఓ!

శోభనాద్రి : ఈ పెళ్లికి వప్పుకోకండి.
లలిత : [అనుమానంతో] ఎందుకు ?
శోభనాద్రి : తెలిస్తే నన్ను నరికేస్తారు. వప్పుకున్నారా యావజ్జీవము బాధపడతారు.

[లలిత ధనగర్వంతో stiffen అవుతుంది]

లలిత : నా సంగతి నేను చూచుకోగలను.

[మోటారు బైలుదేరుతుంది]

శోభనాద్రి : అదిగాక రవణకి మీమీద——

[మోటారు వెళ్లిపోయింది—విధి పకాపకా నవ్వింది.

★ ★ ★

రాత్రి కొత్తపందిరి దీపాలు. చెంచురామయ్య గర్వంగా నుంచుని చూస్తున్నాడు. లలిత ఇంట్లో నుంచి నిద్రపట్టక మెల్లిగా వచ్చింది]

చెంచురామయ్య : ఏం ? ఇంకా నిద్రపోలేదు ?
లలిత : నాన్నా, నాకీ పెళ్లి వద్దు.
చెంచురామయ్య : [హాస్యంగా] ఉ! ఇంకేం వద్దు ?
లలిత : అసలు నాకు పెళ్లి వద్దు. అదిగాక నాకు యీాయనమీద ప్రేమలేదు.
చెంచురామయ్య : ప్రేమ ? ప్రేమేమిటి ? అప్పుడే యేం ప్రేమ ?
లలిత : నాకేదో ఏమిటో తెలీదు. కొన్నాళ్లు ఆగండి పోనీ.
చెంచురామయ్య : ఉండి తీరా యిప్పుడా ? ఇంత డబ్బు ఖర్చుచేసి ఇదంతా నా కోసమా ? నేనా మొగుణ్ణి కట్టుకునేది ? కష్టపడి——ఇంత కట్నం యేర్పాటుచేసి, ఎందరికాళ్లో పట్టుకుని ఇంత గొప్ప సంబంధం సంపాదిస్తే - బాగుంది - బాగుంది——

[కోపం చూపుతున్నాడు. లలిత యేడుస్తుంది. చెంచురామయ్య చప్పన కరిగిపోయినాడు]

చెంచురామయ్య : [బుజ్జగిస్తూ] పెద్దవాళ్లని మమ్మల్ని నమ్మకూడదా ? పుస్తకాల్లో యీ వెర్రిప్రేమ విషయాలు చదివి బాధపడుతున్నావు. వక్కత్తెవే నాకు. నీకు హానికలిగించే పనియేమన్నా నేను చేస్తానా ? వెర్రిపిల్లా ! నా మీద అంతమాత్రం విశ్వాసం లేదా? అమ్మవు కాదూ ! నీకేం తెలుసు ! చిన్నదానివి. నీ కోసం కాకపోతే ఇదంతా నేను కట్టుకుపోతానా ! పడుకో ! పో ! దిగులుపడకు !

[మాట్లాడలేక లలిత మెల్లగా వెళ్లిపోతుంది

★ ★ ★

పెళ్లి సీనులు, వాయిద్యాలు—హడావిడి.

లలిత అన్ని సందేహాలు మరిచి సంతోషంగా తిరుగుతోంది. బీదలకీ, గొప్పవారికీ, భోజనాలు—మధ్య లలిత వక్కతే]

లలిత : ఎవరు చెప్తారు ? నాకెట్లా తెలుస్తుంది ? ప్రేమంటే ఏమిటి ?

★ ★ ★

[రాత్రి పదకొండుగంటలు. మేడమీద అలంకరించిన శోభనపుగది. ముందు హాలులోనుంచి తలుపు. ఎదురుగా బాల్కనీకి తలుపు.

రామారావు, స్నేహితులు గదిముందు నుంచున్నారు హాయిగా.]

రామారావు : ఇంకా రాదేంరా ?

ప్రకాశం : వస్తుంది, మీనాక్షి అనుకున్నావా యేమిటి ? అడగందే వచ్చి తొడమీద కూలబడేందుకు ?

సోమశేఖరం : నువ్వు దాన్ని తొడమీద ఎట్లా భరిస్తావో గాని నాకు భయమేసేది తొడ విరుగుతుందని.

ప్రకాశం : పెళ్లాలు వుత్త పింగాణీ బొమ్మలు లాభం లేదురా ! కాని యెట్లాగైనా మొదటిరాత్రి మొదటి రాత్రే ననుకో !

[లలితా దుర్గమ్మా మెట్లమీదనుంచి వస్తున్నారు. స్నేహితులు పరుగెత్తుకు పోయినారు. రామారావు గదిలోకి వెళ్లి pose పెట్టి కూర్చున్నాడు. దుర్గమ్మ లలితను గుమ్మందగ్గిర ప్రేమగా వదలి తలుపువేసి వెళ్లి పోతుంది. లలిత సిగ్గుపడుతూ నుంచుంది.]

రామారావు : [మర్యాదగా] Sit down please.

[ఆమెను పరీక్షిస్తూ ఎగాదిగా చూస్తున్నాడు. ఆమె చాలాయిబ్బంది పడుతోంది. మెల్లగా కిటికీదగ్గరకు వెళ్లి బయటికి చూస్తూంది. రామారావు వెనకాలే వెళ్లి దగ్గరగా నుంచున్నాడు. ఆమె కొంచెం దూరంగా జరిగింది.

నడుముమీద చెయివేశాడు. తీసివేసింది, మళ్లా వేశాడు. మళ్లీ తీసివేసింది. మళ్లీ వేశాడు. గట్టిగా తీసివేసి దూరంగా వెళ్లింది.

రామారావు : అదేమిటి ? ఓహో ! కొంచెం బెట్టు ఎక్కువే ?

[బుజ్జగిస్తున్నాడు, నవ్వుతున్నాడు.]

[మాటలు లేకుండా అతను బుజ్జగించబోవడం, ఆమె నెమ్మదిగా తప్పించుకోవడం, చేతులు తీసెయ్యడం.]

లలిత : వద్దు !

రామారావు : ఏమి ?

[లలిత మాట్లాడదు.]

రామారావు : ఏం సంగతి ?

[ఆమెకే తెలియదు. అతనికి విసుగుపుట్టి మోట సరసం ప్రారంభిస్తాడు. లలిత కోపంతో లేచి, విడిపించుకుని, అసహ్యించుకుని దూరంగా పోతుంది.]

రామారావు : చాలా కొత్తరకమే. మరీ అంతబెదురా ? చాల్లే - ఇకరా—[చేయిపట్టుకుని లాగుతున్నాడు.]

రామారావు : వకటిరెండు సారులు ముద్దు. అదేపనా ?

[నెమ్మదిగా వచ్చింది. పక్కమీద కూచోబెట్టి కౌగిలించుకున్నాడు. చివాలునలేచి దూరంగా పోయింది.]

రామారావు: ఏమిటిది? మాట్లాడు.

లలిత: నాకు బాగుండదు తాకితే.

రామారావు: బాగుండదూ? [నవ్వుతున్నాడు.] పిచ్చిపిల్లా! యేమిటాభయం! చూడు బాగుంటుందో లేదో! [దగ్గరకు వస్తున్నాడు.]

లలిత: అయితే నేను వెళ్లిపోతాను.

రామారావు: ఎక్కడికి వెడతావు? ఎన్నాళ్లు వెడతావు?

[నవ్వుతున్నాడు. లలిత భయంతో ఆలోచించుకుంటుంది]

రామారావు: రా! దీపం తగ్గించనా? పడుకుందాం రా!

[లలిత కదల్లేదు. దీపం తగ్గించాడు. గదిచీకటవుతుంది. ఆమెను అతను పక్కదగ్గిరకు బలవంతంగా లాక్కెళ్లడం కనబడుతోంది.]

★ ★ ★

[జైలులో రవణ. అతని cell లోకి వెన్నెల పడుతోంది. పేపరులో పడ్డ లలితబొమ్మ వంక చూస్తున్నాడు దిగులుగా.]

★ ★ ★

[లలిత పక్కమీదనుంచి చివాలున లేచి దీపం పెద్దది చేసింది. ఆమె జుట్టూ బట్టలూ అద్దంముందు సర్దుకుంటుంది. మంచానికి పక్కగా రామారావు నుంచుని వున్నాడు.]

రామారావు: ఏమిటీ వ్యవహారం? నాకేం అర్థం కావడంలేదు.

[లలితకు సిగ్గుపోయింది.]

లలిత: నాకు చాలా ఎక్కువగా అర్థమైంది. నేను వెళ్లుతున్నాను.

[తలుపువేపు నడిచింది]

రామారావు: సరే వెళ్లు,

[లలిత వెళ్లబోతోంది]

రామారావు: నువ్వు నవ్వుల పాలవుతావు. వెళ్లి యేంచెపుతావూ?

[లలిత చప్పున ఆగి ఆలోచిస్తుంది]

రామారావు : అట్లాబుద్ధి కలిగి రా! [చేయి పట్టుకున్నాడు. విదిలించుకుని, దూరంగానుంచుని యోచిస్తుంది]

రామారావు : యేమిటి? మహాబెట్టుచేస్తున్నావు. నువ్వు మహా—యేంగొప్ప—ఆడదానివి గావూ? నువ్వు లేకపోతే నాకేం జరగదనుకుంటున్నావా?

[లలిత కుంగిపోయింది]

రామారావు : యేమిటిగోల? అదేదో నోటితో యాడవరాదూ? నాతో కాపరంచేయ దలుచుకున్నావా? లేదా యేమిటి చెప్పు.

[భయంకరంగా ఆవిడె మీదికి వెళ్లాడు. లలిత బాల్కనీలోకి పరుగెత్తింది]

లలిత : రావద్దు. నేను కిందికన్నా దూకుతానుగాని.

రామారావు : ఆగు! ఆగు! లోపలికిరా అక్కణ్ణించి.

లలిత : మీ రక్కడే నుంచోండి.

[రామారావు వెనక్కి వెళ్లాడు]

రామారావు : యీ రాత్రికేనా? యెప్పుడూ యిట్లా విడిగా వుండ దలుచుకున్నావా?

లలిత : [కష్టంగా] యేమో తెలీదు. నాకు మిమ్మల్నిచూస్తే యిష్టంగా లేదు.

రామారావు : యిష్టంలేదూ. ఇదేంపెళ్లి? ఇదేంరాత్రి!

[కష్టపడుతున్నాడు, లలితకు జాలివేసింది]

రామారావు : నే నేంచేశాను. నేనే మంత అసహ్యంగా ఉన్నానా?

లలిత : కాదు అట్లా తాకకండి. మాట్లాడదాం

రామారావు : తెల్లార్లూనా?

లలిత : [జాలిగా] పాడతాను.

రామారావు : వృత్తపాఠేనా ? పురాణంకూడా వినిపిస్తావా ? అయితే ఇంకేంచేయను నామీద అంతయిష్టంలేకపోతే నీకు ? వేరేపెళ్లి చేసుకుంటాను.

[లలిత చాలా సంతోషం ఆశ కనబరుస్తుంది. రామారావు disappoint అయినాడు. కోపం వచ్చింది.]

రామారావు : నేను నీకు బాగుండలేదా? నీ మొఖానికి. ఎక్కడికి పోతావు ? [కౌగిలించుకున్నాడు]

లలిత : వదలండి ! అరుస్తాను. గోలచేస్తాను. నన్నుతాకకండి !

రామారావు : [రామారావు లలితను వక్కతోపుతోసి] యేడు ! నీ కర్మం. యేమన్నా యేడు !

[మాట్లాడకుండా పడుకున్నాడు. లలిత సోఫామీది దిండు తీసుకుని, బాల్కనీలోకిపోయి, అటువేపు గొళ్లెంపెట్టుకుని పడుకుంది. అవమాన పడ్డ తన వంటివంక చూచుకుని, నిర్మలమైన చంద్రుడివంకచూచి బాధ పడుతుంది చాలాసేపు.]

* * *

[మర్నాడు సాయంత్రం. సుందరి లలితకు జడ వేస్తుంది. లలిత పరధ్యానంతో పాడుకుంటోంది దిగులుగా. ఆమెకళ్లముందు చిన్నప్పటి సీమలు తిరుగుతున్నాయి. తనవంటిమీద అభిమానం, సిగ్గు, ఎవర్ని తాకనీయకపోవడం, సుందరి వూరికే పలకరించి distrub చేస్తుంది.]

సుందరి : ఏంచేశాడు ? చెప్పవూ నాతో. గదిలోకివెళ్లి నుంచు న్నావు. తర్వాత; అతను-

లలిత : అబ్బ ! ఉండూ ! [పాడుకుంటోంది]

సుందరి : ఇంక మాతో మాట్లాడతావా అమ్మా ! అప్పుడే ఎంత గర్వమే ! నీకేం అమ్మా !

[లలిత కళ్లముందు నిన్నరాత్రి అతను తనను తాకరావడము, తన అసహ్యమూ జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి. దుర్గమ్మ వచ్చింది]

దుర్గమ్మ : మీరందరూ వకసారి బైటికివెళ్లండి!

[అందరూ వెళ్లారు]

దుర్గమ్మ : ఇదేమిటే అమ్మాయీ! యీ గోలేమిటి? అయ్యో వెర్రిదానా! అంతరాద్ధాంతము చేశావుట నిన్నరాత్రి. [ఆపుకోలేక నవ్వుతోంది] యేమిటి, మరీ అంత యేడిపించటమా మనిషిని?

[లలిత వూరుకుంది]

దుర్గమ్మ : మాట్లాడవేం?

లలిత : నా కిష్టంలేదు, ఆ గదిలోకి పోవడం.

[దుర్గమ్మ మళ్లీ నవ్వుతోంది. లలిత బాధపడుతుంది]

దుర్గమ్మ : మంచిదానివే, వెళ్లక!

[లలిత మొఖంచూచి తానూ serious గా అయింది]

దుర్గమ్మ : యేమిటీ? అసలు సంగతి చెప్పు! అతడుయేమన్నాడో తెలుసునా. దానికి సంసారం అంటే తెలియదన్నాడు. యెంత అప్రదిష్ట! యెవరన్నా వింటే నవ్వి చావరూ! [నవ్వు ఆపుకుంటూ కోపంగా] మాట్లాడవేం? ఎన్నడు వంటా యింటాలేని సంగతి.

లలిత : నన్ను చంపండి! నాకు యిష్టము లేదు.

దుర్గమ్మ : యిదేమిటే మరీ అంత సిగ్గులేని శిఖండివైనావు? కాపరం చేయవుటే నీవు? ఆడదానివిగావూ? మరి పెళ్లి అంటే యేమనుకున్నావూ? మొగుడు తెల్లార్లూ రామాయణం పారాయణ చేస్తాడనుకున్నావా? ఛీఛీ! ఇదేంపుట్టింది? ఏదన్నా గ్రహబాధ కాదుగద!

లలిత : యేమో నాకేం తెలీదు. నేనా గదిలోకి పోను.

దుర్గమ్మ : ఎవడికోసం పోతావు. ఇంకా మంచివాడు గనుక వూరుకున్నాడు. రెండుతన్ని యిష్టపెడతాడు. ఊరుకుంటారా యేం?

నీకు చేటుకాలం పుట్టిందే. నిక్షేపంవంటి మొగుణ్ణి తీసుకొస్తే నీకేం రోగమే. నాకు తెలీదమ్మా. మీ నాన్నగారు తీర్చవలసిందే. [వెళ్లింది.]

[లలిత కిటికీలోంచి ఆకాశం చూస్తూ ఆలోచిస్తుంది. కిందనించి సంగీతం. చెంచురామయ్య అతి కోపంగా వచ్చాడు. లలిత యేడుస్తూ కౌగలించుకుంది.]

లలిత : నాన్నా ! నీకూ నా మీద దయలేదా ? నాకు పెళ్లివద్దు. పెనిమిటీవద్దు, మీతో వుణ్ణియ్యండి చాలు.

చెంచురామయ్య : యేమిటి? చచ్చిచెడి, గడ్డితిని, చక్కని మొగుణ్ణి తీసుకొస్తే—ఇంకా నా పరువు గడ్డిపరక్కి అక్కరకి వస్తుందా ? యీ పదివేలూ యెందుకు పోసినట్టూ ?

లలిత : మీ డబ్బుకోసం, మీ మర్యాదలకోసం, నన్ను నాశనం చేస్తారా ?

చెంచురామయ్య : నా మాట వింటావా ? వినవా ?

లలిత : నా చాత కాదు.

[విదిలించి అవతలికి తోశాడు.]

చెంచురామయ్య : చాతకాదా ? మొగుడితో కాపరం చేయటం నాశనమా ? ఇదుగో ! నోరుమూసుకొని సరిగ్గా గదిలోకి నడు. అంతేకాని పుట్టింటో కొవ్వితిని కూర్చుందామని నీ యెత్తు గావును. ఆ ఆస వదలుకో ! సరిగా కాపరం చేస్తే చెయ్యి ! లేకపోతే నీ గతి నువ్వు చూసుకో !

[వెళ్లి పోయినాడు, సుందరి వచ్చింది.]

సుందరి : ఏమిటిది లలితా ! ఇట్లాంటి పనిచేశావు ?

లలిత : సుందరి ! సుందరీ ! నీ కన్నా అర్థంకాలేదా? అట్లా చూస్తావేం నా వంక ? నేనేదో హత్యచేసినట్టు.

సుందరి : నువ్వు చేసినపనికన్నా అదే నయం.
లలిత : నేను చేసినపనా! అతనిమీద నాకిష్టం రాలేదు. నేనేం బోగందాన్నా?
సుందరి : ఎంత అప్రదిష్ట? యింక ముందు నీ గతేమిటి? ఎట్లా తప్పించుకోగలవు?
లలిత : పోతాను. పారిపోతాను.
సుందరి : ఊరుకుంటారూ—లాక్కొస్తారు.
లలిత : ప్రజలు లేరా? పోలీసులు లేరా?
సుందరి : ప్రజలు విరగబడి నవ్వుతారు. పోలీసులు నిన్నే లాక్కుపోయి వప్పగిస్తారు.

[లలిత ఆశ్చర్యంతో నమ్మలేక చూస్తోంది.]

లలిత : సుందరీ! సుందరీ! నా వంక అట్లా చూడకు!

* * *

[సీనయ్య ఆశ్రమము. సీనయ్య తాంబూర మీటుకుంటూ పాడుకుంటున్నాడు. లలిత వచ్చింది.]

లలిత : తాతయ్యా! మీరందరూ కలిసి యేంచేశారు నన్ను.
సీనయ్య : [శాంతంగా] నాకు తెలుసు, అంతా విన్నాను. అతను కొంచెం తొందరపడ్డాడు. అంతకన్న యేం లేదు.
లలిత : నేనేం చేశాను. అందరూ వక్కనిముషంలో విరోధులైనారు నాకు.
సీనయ్య : లోకం వెర్రిలోకం.
లలిత : నాన్నకూడా ఇంట్లోంచి పొమ్మన్నాడు. యేమైనా కానీ నన్ను చంపినా ఆ గదిలో అడుగుపెట్టను. నువ్వు నన్నిక్కడ వుండనియ్యవా?
సీనయ్య : ఇక్కడా?

లలిత : వద్దులే. నా గతి నేను చూచుకుంటాను.

సీనయ్య : వుండు ! విను !

లలిత : నాగతి యింతే ? నా కెవ్వరూ తోడులేరూ ! నువ్వూ వాళ్లతో జేరిపోయినావా ? లోకంలో నా కెవ్వరూ-వక్కరూ నా వేపు పలకరూ ?

సీనయ్య : నే నెవరూ ? మే మెవరం ? అతను నీ భర్త, నిన్నటి నుంచి అతనే తల్లి, తండ్రి, దైవము. మీ రిద్దరూ వకటి. మే మెవరం ?

లలిత : నమ్మించి, బోనులోకి పంపి, తలుపు బిగించి, నవ్వుతున్నారా ?

సీనయ్య : నీ బాధ నాకు తెలుసు వోర్చుకోవాలి.

లలిత : నీకేం ? చెపుతావు. నువ్వేళ్లు తెలుస్తుంది.

సీనయ్య : భర్తని వదలమని యెట్లా చెప్పనూ. వచ్చే కష్టాలు నీకు తెలీవు.

లలిత : యే కష్టాలు రానీ ! నేనేమైనా కానీ, ప్రాణత్యాగమేకానీ, నేను నా శరీరాన్ని, నా నిర్మలత్వాన్ని ఆ వ్యభిచారానికి అంగీకరింపచెయ్యను. [వెళ్లుతోంది.]

సీనయ్య : వుండు ! వుండు ! నీ ధర్మానికి నువ్వు తిరగబడడము అవివేకం, హిందూధర్మం——

లలిత : యేం ధర్మం ? యే మతమది ? ఇష్టంలేనివాడికి నా దేహాన్ని వప్పచెప్పే మతం, నన్ను బోగందానికన్నా హీనురాలిని చేసే ధర్మం, నా స్త్రీత్వాన్ని శీలాన్నీ, మలినం చేసుకోమనే శాస్త్రం నేను వప్పుకోను. నేను తిరగబడతాను. శపించండి ! దండించండి ! ఆడదాన్ని, దిక్కులేనిదాన్ని, ధనమూ,

శ క్తి, లేని అనాధని, నాశనం చెయ్యండి అందరూ కలిసి. వీధు లంబడి అడుక్కు తిని చస్తాను కాని, యీ అసహ్యానికి, రోతకీ వప్పుకోను. వీధులో ఏ దుర్మార్గుడికో శరీరం స్వేచ్ఛగా అమ్ము కోడం వెయ్యిరెట్లు నయం యీ వివాహంకన్న. [వెళ్లితూంది.]

సీనయ్య : ఆగు ! ఆగు ! [ఆలోచిస్తున్నాడు] నేను అతనితో మాట్లాడుతాను. తర్వాత యోచిద్దాము పద నేనూ వస్తాను. [ఇద్దరూ వెూటా రెక్కు తున్నారు.]

* *

సీనయ్య : [కోపంగా] గొడ్లుకూడా అట్లా సంచరించవు. ఎదటి వారి యిష్టం కనిపెట్టకుండా, మా లలిత హృదయాన్ని ఆకర్షిం చగల ఔన్నత్యం, అదృష్టం లేనివాడివి.

రామారావు : నోరుముయ్ ! బై రాగివాడు నీతులు చెప్పవచ్చాడు నా భార్యసంగతి నేను చూచుకోగలను బైటికి నడు.

సీనయ్య: నీ భార్య నీకు దక్కదు జాగ్రత్త !

రామారావు: ఏం చేస్తుంది ?

సీనయ్య : చస్తుంది. నా ఆశ్రమంలో దాచుకుంటాను, నా బిడ్డని యేం చేస్తావు ?

రామారావు : దాచుకో! లక్షలు ఆడపిల్లలు.

[సీనయ్య బాధతో కుంగి ఆలోచిస్తున్నాడు.]

సీనయ్య : అవును. యీ పుణ్యభూమిలో భార్యలు అతిచౌక, కాని యీ దరిద్ర దేశంలో, ఆస్తులు చాలా కరువు. మరి చెంచు రామయ్యగారి ఆస్తి తమకెట్లా దక్కుతుంది, లలితను వదులు కుంటే ? [వెళ్లితున్నాడు.]

రామారావు : వుండండి! నేను చేసిన తప్పేమిటి ? నా కోర్కెలో అధర్మంవుందా? పైగా ఆ సిగ్గులేనిదాన్ని వెనకేసుకొస్తున్నారు.

సీనయ్య : లలిత అమూల్యమైనవరం నీకు. ఆమె ప్రేమనే సంపాదించగలిగావా, అంతకన్న నీకు స్వర్గం యేం గావాలి ? నే నడిగేది యేమీలేదు, తొందరపడకు. ఆమెకి నీ మీద ప్రేమ కలగడానికి వ్యవధి నియ్యి ! యేం ?

[రామారావు సరేనని తలవూపుతున్నాడు]

రామారావు : యేం చేయమంటారు నన్ను ? మరి భార్య ఐనాక—

సీనయ్య : అదంతా నాకు తెలుసు. లలితను నేను వప్పిస్తాను మీతో వచ్చేట్టు. కాని ఆమె యిష్టపడందే మీరు మాత్రం—

[రామారావు కష్టంగా సరేనంటాడు.]

సీనయ్య : వాగ్దత్తమేనా ?

రామారావు : నిజం.

సీనయ్య, లలిత.

సీనయ్య : వప్పించాను. నువ్వుమాత్రం నీ మనఃపూర్వకంగా ప్రయత్నించాలి, అతన్ని ప్రేమించేందుకు.

లలిత : ఎట్లా ప్రేమించనూ ?

సీనయ్య : ఈశ్వరాంశలేని మానవుడు లేడు. వెతికి అతని ఔన్నత్యాన్ని ప్రోత్సహించి, నీ ప్రేమకి అర్హుణ్ణిగా చేసుకోలేకపోతివా, దౌర్భాగ్యురాలివౌతావు. ఈ లోపల నిన్ను బలవంతం చేయకుండా, నేను వప్పిస్తాను.

*　　*　　*

[రాత్రి లలిత, రామారావుగదిలో. రామారావు మంచంమీద పడుకున్నాడు. లలిత బాల్కనీలోకి వెళ్లి తలుపు బిగించుకుని సోఫామీద పడుకుని నిద్రపోయింది. రామారావు లేచి కిటికీలోంచి ఆమె అందము చూసి కోపంతో దిండ్లూ అవి విసిరివేసి కోపం తీర్చుకుంటున్నాడు.]

*　　*　　*

[కాలం గడిచింది. కాంగ్రెసుకి ప్రభుత్వానికీ రాజీ కుదిరింది. ఖైదీ

లందర్నీ వదులుతున్నారని న్యూస్ పేపర్ల కేకలు. రాజమండ్రీ జైలుదగ్గర నుంచి రమణారావుని ఊళ్లో ఊరేగింపు.]

[అతను యింటిదగ్గిర దిగడం, వెంటనే తల్లి కౌగలించుకుంది. అతను తొందరగా గదిలోకి వెళ్లి లలితపటంవంక చూస్తున్నాడు. తల్లి వెనకగా వచ్చింది.]

రమణ: లలితకు పెళ్లిఅయింది కదూ!

తల్లి: చాలారోజులైంది. మద్రాసులో వుంది.

రమణ: రామారావుకి—వాడు—ఆ రామారావుకి. ఎంత వికృతాలు జరుగుతాయి యీ లోకంలో.

తల్లి: ఏదో పెళ్లిరాత్రి గొడవ జరిగిందనికూడా చెప్పుకున్నారు. కాని అందరూ చెప్పి బలవంతంచేసి పంపారట—స్నానం చేద్దు గాని రా! [వెళ్లింది]

[రమణారావు ఫోటోవంక అట్లానే చూస్తున్నాడు. చిన్నప్పటి సీనులు కళ్లముందు కనబడుతున్నవి.]

[చిన్నపిల్లలు, తాను, లలితా. చెట్లక్రింద గడ్డిమీద పడుకుని, ఆకాశమువంక చూస్తున్నాడు. కాలవమీద తాటిబొందుమీద ఆమె చేతిని పట్టుకుని నడిపిస్తున్నాడు. పిల్లలతో దాగుడుమూతలాడుతూ, ఆమెను వంటరిగా పట్టుకొని ముద్దుపెట్టుకుంటున్నాడు. చెట్లచివరికొమ్మలకి యెక్కి బాదంపళ్లు కోసి ఆమె వడినింపుతున్నాడు. అట్లతద్దెకి ఆడపిల్లలంతా ఆడుకుంటుంటే పక్క నుంచుని చూస్తున్నాడు. బైట దసరాపిల్లలు పాటలుపాడుకుంటూ పోతున్నారు.]

[రమణకి లలితా తానూ బళ్లోకి పిల్లంబులు పట్టుకుని వెళ్లడం, ఆమెను చేయి పట్టుకుని బురదనుంచి తప్పించి తాను నడిపించడం కనబడుతున్నాయి. సీతాయమ్మ వచ్చి కూర్చున్నది.]

సీతాయమ్మ: అబ్బాయీ! మొన్న పాపయ్యగారు వచ్చారా; ఆయన పిల్లనిస్తామని. రెండువేలు కట్నమిస్తారట.

రమణారావు: పెళ్లి సంగతి యెత్తకు అమ్మా!

సీతాయమ్మ : అదేమిట్రా అట్లా అంటావు ?

[రమణ గదిలోంచి వెళ్ళిపోయినాడు.]

★ ★ ★

[మద్రాసులో రామారావు మేడ. పూజగది. ఉదయం లలిత పూజ చేస్తుంది. దేవిపటం ప్రక్కన భర్తపటం. పూజనుండి లేచి పెద్దపూల దండ తీసుకుని ముందు గదిలోకి వెళ్ళింది. అక్కడ రామారావు ఫోటో enlargement కు దండవేసి నమస్కరించింది. ఆ ఫోటోకేసి చూస్తూ భర్తమీద భక్తిని తెచ్చుకోవాలని ప్రయిత్నిస్తుంది. రామారావు వచ్చాడు.]

రామారావు : నేను వుండగా ఆ పటానికి యెందుకే అలంకారం ?

[ఆమె అతని పాదాలకి నమస్కారం చేసింది.]

రామారావు : ఎంత అందంగావుంది నీ విట్లా నమస్కరించడం, ఆ తీరు జన్మతో రావాలిగాని, ఆ ముండలికి వక్కదానికీ చాతకాదు ఆ వడువు. [బుజ్జగిస్తున్నాడు. కష్టంతో వోర్చుకుంటుంది. కళ్ళ ముందు దేవిని నిలుపుకొని వప్పుకుంటుంది.]

రామారావు : అట్లా వప్పుకో ! మంచిపిల్ల వి.

[పూజామందిరంలో దేవీ బొమ్మ నవ్వుతుంది. గడియారం మధ్యాహ్నానికి తిరిగింది. లలిత భర్తబట్టలను స్వయంగాచాకలికి వేస్తుంది. అప్పుడప్పుడు జేబులవాసనకి అసహ్యపడుతోంది. కోటుజేబులోంచి కాగితం కిందికి పడ్డది. అది యెవత్తెదో ఫోటో. కుక్కపిల్ల అల్లరి.]

వంటమనిషి ఫలహారము తీసుకొచ్చాడు Tray లో భర్తకీ, మిత్రులకీ ఫలహారాలు, టీ, అరెంజిచేసి పంపుతూంది.]

లలిత : ఇది ప్రత్యేకం అయ్యగార్కి.

[బైటగదిలో రామారావు స్నేహితులు చీట్లాడుతున్నారు. వంటమనిషి ఫలహారాలు తీసుకొచ్చాడు.]

వంటవాడు : ఇది తమరికని చెప్పమన్నారు అమ్మగారు.

[రామారావు చిరునవ్వుతో బడాయిగా మిత్రులతో కన్ను గీటుతున్నాడు.]

★ ★ ★

[సాయంత్రం అయింది. రామారావు తోచకుండా కూర్చున్నాడు. రేడియో పాడుతుంది. కామయ్య వచ్చాడు.]

రామారావు : ఏం ?

కామయ్య : దొరకలేదు.

రామారావు : దొరకలేదంటే యెట్లా ? వెళ్లు. యీ సాయంత్రమే వూరికివెళ్లి రైతులదగ్గర్నించి ఎట్లానన్నా పోగుచేయి. వేలాలు అమలుజరిపించి, వారంరోజుల్లో నాలుగువేలన్నా దొరికితేనే గాని యీ వారంటు ఆగదు.

కామయ్య : చిత్తం ప్రయత్నిస్తాను. కాలం యిదివరకు మల్లె కాదండి. యీ కాంగ్రెసువాళ్ల దుర్బోధనతో ప్రతివారికీ నిర్లక్ష్యం యెక్కువైంది. [వెళ్లుతున్నాడు.]

[లలిత నెమ్మదిగా వచ్చింది]

లలిత : ఎవరూ రాలేదా ? వక్కరూ కూర్చున్నారు.

రామారావు : ఎక్కడచచ్చారో....అబ్బ ! గోల ! [రేడియో ఆపాడు]

లలిత : పోనీ, నేను పాడనా ?

రామారావు : కానీ.

[లలిత కృతులు పాడుతుంది, పియానోమీద వాయిస్తూ]

రామారావు : మీ నాన్నకు వ్రాసి ఆరువేలు అప్పు యిప్పించలేవూ ?

[లలిత జవాబు చెప్పకుండా పాడుతుంది]

రామారావు : ఏమి నే నడిగిన సంగతి ?

లలిత : మొన్ననేగా రెండువేలు పంపారు. ఇక వ్రాయవద్దన్నారు.

[రామారావు ఆవలిస్తున్నాడు. లలిత ఆపింది]

రామారావు : చాల్లే ! క్లబ్బుకి పోతాను.

[కోటు వేసుకుని మోటారులో వెళ్లుతున్నాడు. లలిత వంటరిగా చీకట్లో నుంచుని చూస్తూవుంది. కుక్కపిల్ల ఆమెను పలకరిస్తోంది.]

★ ★ ★

[రాత్రి గదిలో పక్క అమర్చి లలిత బైటికి వెళ్లబోతోంది. రామారావు వచ్చాడు. ఆమెనుచూసి సంతోషపడ్డాడు.]

లలిత : అప్పుడే వచ్చారేం ?

రామారావు : ఇక్కడేం చేస్తున్నావు ? పిచ్చిపిల్లా ! నువ్వా యివన్నీ యింత శుభ్రంగా అమిర్చేది ? ప్రతిరాత్రి ? వెంకయ్యకి యింతతెలివి యెట్లా వచ్చిందా అనుకుంటున్నాను. గది యింత అందంగా చేసేదానివి ఉండిపోతేమాత్రం యే ?

[ఆమెను కౌగిలించుకుంటాడు ఓర్చుకుంటుంది. ఇంకా చనువు తీసుకుంటూవుంటే భరించలేక మెల్లిగా వదిలించుకుని వెళ్లిపోతోంది.]

రామారావు : ఇంకా యెన్నాళ్లు ?

లలిత : అదే నా ప్రయత్నంకూడా. నాకు సహాయపడండి ?

రామారావు : ఎందుకు ?

లలిత : మిమ్మల్ని ప్రేమించేందుకు.

[వెళ్లిపోయింది. అతను చిరాకుతో పెదవి కొరుక్కుంటున్నాడు. ఆమె బైటికి వెళ్లి వరాండాలో చంద్రుని వంక చూస్తూ విధిని ప్రశ్నలడుగుతూంటుంది. రామారావు గదికిటికీనుంచి ఆమె అందాన్ని చూచి బాధ పడుతున్నాడు.]

★ ★ ★

[వీధిలో బిచ్చపు పిల్ల పాడుతూ వెళ్లుతోంది. లలిత కబురంపి పిలిపించింది. పాటలు పాడించుకుంటుంది మధ్యలో.]

లక్ష్మి : [రహస్యంగా] అమ్మా ! అయ్యగారి గదిముందు కెళ్లండి ఒకసారి.

లలిత : ఏమి ?

లక్ష్మి : వెళ్లండి ! చెపుతా !

[లలిత ఆలోచించకుండా పరధ్యానంగా వెళ్లి తలుపుతీసింది. లోపల రామారావు సరస్వతితో సరసాలాడుతున్నాడు. లలిత తెల్లబోయి చూస్తుంది. సరస్వతి పారిపోయింది. లలితకు కోపము, అసహ్యమూ వచ్చాయి. రామారావు యికిలిస్తున్నాడు.]

రామారావు : యేదో - పొద్దుపోక——

[మళ్లీ తన dignityని తెచ్చుకున్నాడు.]

రామారావు : మరి భార్యలు భర్తల్ని వుపేక్షచేస్తే——

లలిత : భర్తలు భార్యల్ని వుపేక్ష చేసినప్పుడు యిట్లాంటి పనులే చేస్తే——

రామారావు : అప్పటి సంగతి అప్పుడు.

లలిత : దాన్ని పంపెయ్యండి !

రామారావు : పంపితే-నువ్వు- [చెంపను తాకాడు.] నువ్వుంటే నాకు వాళ్లెందుకూ ?

[లలిత తన చెంపను తుడుచుకుంటూ అతన్ని వక్కతోపుతోసింది.]

లలిత : ఛీ ఛీ ! నన్ను తాకవద్దు.

రామారావు : అమ్మ పెట్టనూ పెట్టదు. అడుక్కుతిన్నయ్యనూ తిన్నియ్యదు.

లలిత : వెళ్లితీరాలి.

రామారావు : నీదేమధికారం ? నువ్వు నా కొక భార్యవికూడాను.

[వెళ్లిపోయినాడు. లలిత బైట బీదపిల్లని చూసింది.]

లలిత : పాపము. ఇంకా నుంచునే వున్నావా ? పిచ్చిపిల్లా !

[వెళ్లి చెంపలు తాకుతుంది, డబ్బు యిచ్చింది.]

బీదపిల్ల : ఇంత డబ్బు నాకెందుకమ్మగారూ ?

లలిత : నీకు పెళ్లయిందా ?

బీదపిల్ల : ఊఁ.

లలిత : నీ పెనిమిటి నిన్ను ప్రేమగా చూస్తాడా ?
బీదపిల్ల : నే నెప్పుడు వస్తానా అని వీధికేసిచూస్తూ కూర్చుంటాడు. వెళతానమ్మా !
లలిత : ఇంక వేరే పిల్లలకేసి చూడడా !
[బీదపిల్ల లేనినవ్వు తెచ్చుకుంటుంది సిగ్గుతో.]
బీదపిల్ల : నేనున్నానుగా.
లలిత : రేపు రా మళ్లీ.
[సీనయ్య వచ్చాడు.]
లలిత : వచ్చావా ! తాతయ్యా ! వచ్చావా !
సీనయ్య : నీ వట్లా వ్రాస్తే, రాకుండా నా ప్రాణం నిలుస్తుందా ?
[ఆయనకోసం పళ్లు తెప్పించింది.]
లలిత : కూచో ! ఏమిటి సంగతులు ? ఇంకా వూళ్లంబటి పాటలు పాడుకుంటూ తిరుగుతున్నారా ?
సీనయ్య : కాంగ్రెసువాళ్ళతో చేరాను.
లలిత : నువ్వా ?
సీనయ్య : రవణ జైలునుంచివచ్చి తనతో కలుపుకున్నాడు. అతని దేశభక్తి నా దైవభక్తి జోడించి ప్రచారం సాగించాము. సరేలే ! ఇక్కడ సంగతులెట్లా వున్నాయి.
లలిత : లాభంలేదు. నా చాతకాదింక. నాకు మీ రెవ్వరూ సహాయం చెయ్యనక్కర్లేదు. ఏదో నా స్వంతంగా బ్రతికేందుకు——
సీనయ్య : వెర్రిదానా ! వృత్తులన్నీ ఈ భర్తకి యేది నిరాకరించావో దాన్ని కోరే నీచులైన పురుషుల అధీనంలో ఉన్నాయి. వంటరిగా బ్రతికే స్త్రీకి కలిగే కష్టాలు నీ కెట్లా తెలుస్తాయి? అందుకనే జ్ఞానం గలవాళ్లం, ఎంత బాధగా వున్నా స్త్రీకి సంసారమే వుత్తమమని వాగుతాము ఇట్లా.

లలిత : కాని నేనెంత నీచమైపోతున్నానో, నన్ను చూస్తే నాకే పరమ అసహ్యంగా వుంది. ఇది చెప్పడానికా నువ్వు—

సీనయ్య : ముసలివాణ్ణి. నా మీద ఆగ్రహించకు.

[లలిత యేడుస్తుంది.]

సీనయ్య : ఎప్పుడూ కష్టాలు వక్కవిధంగా నిలవ్వు. ఆనందం కావాలని పోట్లాడ్డానికి యెవరికి హక్కువుంది. ఎంత చేశావో అంత అనుభవించితీరాలి. పరుగెత్తితే మాత్రం ప్రారబ్ధం తప్పుతుందా ?

[పాడుతున్నాడు. అతని వళ్లో పడుకుని యేడుస్తూ నిద్రపోయింది.]

సీనయ్య : పిచ్చిపిల్ల. ఎందుకో ఈశ్వరుడు యీ సుకుమారిని, యీ పద్మాన్ని యిట్లా రాళ్లమధ్య చితకగొట్టడం? ఉద్దేశమేమో !

[పల్లెటూరు.]

[రమణా, సీనయ్యా, శోభనాద్రీ, పల్లెటూరు పారిశుధ్యంకోసం ప్రచారంచేస్తున్నారు. వీధులువూడ్చి చూపుతారు. ఇళ్లు బాగుచేస్తారు. బూజులు దులుపుతారు.]

[ఒకయింట్లో గోల. కామయ్యా, మునసబూ, ఆ ఇంటివాళ్ల చెంబులూ, గేదెలూ, నాగలీ వేలానికి తీసుకుపోతున్నారు. సీనయ్య మొదలైనవాళ్లు అడ్డపడ్డారు.]

కామయ్య : మీకెందుకయ్యా, అక్కర్లేని జోక్యం ?

శోభనాద్రి : ఇట్లాంటి అక్రమాలు ఆపడమే మా ఉద్యోగం.

మునసబు : మరి యీ వూరిమీద అయిదువందలు పోగుకావాలి.

రమణ : నువ్వు రైతువికాదూ ! నీ సోదరుడి నాగల్ని వేలం వేయిస్తావా.

[ప్రజలు పోగైనారు]

రమణ : ఎవరూ ఒక్కరూ ఒక దమ్మిడీ యివ్వకండి. ఈ వొస్తువులువేలంవేస్తే యెవరూ కొనకండి. ఈ దౌర్జన్యం యీ

నాటితో అంతమయ్యేట్టు చేద్దాం అంపరమూ కలిసి.

★ ★ ★

[లలిత గదిలో కుక్కతో ఆడుకుంటూంది. సుందరి వొచ్చింది. తటాలున లలిత లేచి సుందరిని కౌగిలించుకుంది.]

సుందరి : ఎన్నాళ్లయింది ?

లలిత : ఎట్లా వొచ్చావు ?

సుందరి : నిన్ను surprise చేద్దామని నీకు వ్రాయలేదు. ట్రిప్లికేను స్కూల్లో కుట్టుటీచరుపని సంపాయించాను.

లలిత : [సంతోషంతో] ఇంక యీ వూళ్లోనే వుంటావా ?

[రామారావు అటువెడుతో కొత్తకంఠం విని తలుపులోంచి తొంగి చూశాడు. ఎవరో ఆడవాళ్లున్నారని వెళ్లిపోతున్నాడు.]

లలిత : ఇదేమిటి? సుందరి నెరుగరూ?

రామారావు : అవునవును....

[సుందరిని admiration తో చూస్తున్నాడు.]

[ఇకముందంతా లలిత తనకీ తనభర్తకీ all is well అని సుందరి ముందు నటిస్తుంది.]

సుందరి : [helpless గా] నేనువెళ్లి lodgings కుదుర్చుకోవాలి. వూరుచూస్తే భయంగావుంది. ఎవర్నీ యెరగను. ఆడదాన్ని—

రామారావు : అసలు....[ఆగాడు]

లలిత : అవును. నువ్వు వేరే వుండడమెందుకు? మీస్కూలు దూరమా?

రామారావు : కారు వుందిగా !

లలిత : అవును ఇక్కడేవుండు. సుందరీ.

సుందరి : [రామారావువొంక చూస్తో] మరి మీకు భారం కాకపోతే-

లలిత : ఆయనకి insult గొప్ప జమీందారుగారేమిటి—

★ ★ ★

[వారం తరువాత.]

[సాయంత్రం-మోటారుముందు సుందరీ, రామారావూ నుంచున్నారు.]

సుందరి : లలిత లేకండా నేను బైటికిరాను. లలితని వొదిలి, పాపం,—

రామారావు : నిజం చెప్పరాదూ, నీ reputation కి భంగమని—

సుందరి : అదికూడా అనుకోండి. ముఖ్యంగా మీ వంటి reputation వున్నవారితో— [లలిత వొచ్చింది] కదిలిందయ్యా చివరకి! ఇన్నాళ్లు Madras లో వుందిట! సినిమాచూడలేదట. shameful! ఈ భర్తల్ని అట్లా కళ్లాలు బిగించి సేవచేయించుకోవాలి గాని, పాతముత్తయిదులవలె వొదిలామా—ఇంక మనవారు కారు.

లలిత : వెడదాం పద!

[రామారావు సుందరి వేషానికీ లలిత dress కీ భేధం చూస్తున్నాడు.

రామారావు : సుందరీ, లలితకి dress చేసుకోడం నేర్పరాదూ?

సుందరి : చెప్పాను, కాని వినటంలేదు.

లలిత : ఏం? మీభార్య అని చెప్పకోడం నామోషీగా వుందా!

రామారావు : కాదుమరీ position కి తగినట్టు dress వుండకపోతే!

[మోటారులో వెడుతున్నారు.]

[flower show లో ముగ్గురూ తిరుగుతున్నారు.]

[లలిత పువ్వుల్నిచూసీ తన్మయురాలౌతుంది. వాళ్లిద్దరూ పువ్వులకన్న మనుష్యుల్ని ఎక్కువగా చూస్తున్నారు.]

[సుందరి రామారావు ముందుగా వెళ్ళారు. లలిత అట్లా పరధ్యానంగా వుండిపోయింది. దూరాన రమణ స్నేహితులతో వెడుతో లలితని చూశాడు. అట్లా చూస్తో నుంచుని వుండిపోయినాడు. ఆమెని పలకరిద్దామా, లేదా అని సందేహిస్తాడు. చివరికి వద్దనుకుని వెళ్లిపోతాడు.]

[సుందరి రమణని చూస్తుంది.]

సుందరి : [రామారావుతో] అతనే అతనే. మొన్నరమణ ఎవరని

అడిగారే అతనే. [రామారావు చూస్తున్నాడు.]

రామారావు : అతనే ! మా రైతుల్ని పన్ను లియ్యకుండా దుర్బోధనలు చేస్తున్నాట్ట. ఒక దమ్మిడీరాలేదు. కటకట పడుతున్నాను.

సుందరి : పిలవనా?

రామారావు : ఎందుకులే ! సుందరీ ! నువ్వీతన్ని బాగా ఎరుగుదువుగా—ఒక్కసహాయం చేసి పెట్టరాదూ?

సుందరి : నా కన్న అతనికే లలితస్నేహం యెక్కువ.

రామారావు : లలిత యెందుకులే ! నువ్వే చేసిపెట్టు. ఏ విధంగానన్నా అతను ఆ దుష్ప్రియత్నం మానుకోవాలి—

సుందరి : అయితే పిలుస్తాను. రవణా, రవణా !

[రవణారావు తలెత్తిచూసి విధిలేక వొస్తున్నాడు]

సుందరి : పాత స్నేహితుల్ని మరిచిపోయినారా ?

రమణ : చూడలేదు.

సుందరి : వీరే రామారావుగారు, లలిత భర్త.

రమణ : ఓ, నమస్కారం.

సుందరి : రవణని చూడలేదా నువ్వు లలితా !

[లలిత అతన్నిచూసి చాలా సంతోషం కనబరుస్తోంది.]

లలిత : ఎట్లా వొచ్చావు యిక్కడికి ?

రమణ : provincial congress meeting.

లలిత : ఓ ! ఇంకా ఆ రాటాలూ అవీ మానలేదన్నమాట నువ్వు ! ఈయనే నా భర్తగారు !

రమణ : తెలుసుకున్నాను. మరి—వెడతాను

సుందరి : అదేమిటి ? అప్పుడే వెళ్లడం ? మా యింటికి రావాలి. మేమందరమూ కలిసే వున్నాము.

రామారావు : తప్పకుండా రావాలి. [card యిస్తున్నాడు.]

రమణ : షైమ్ వుంటే !

లలిత : అదేమిటి రమణా ! అట్లా అంటావు ? నిన్ను చూస్తే నాప్రాణం లేచివొచ్చినట్టుంది. promise. వొస్తానను.

[రమణ సందేహిస్తున్నాడు.]

లలిత : నాకోసం రావూ ? నిన్నుచూస్తే—నావాళ్ళందర్నీ చూసినట్టుంది

రమణ : వొస్తాను. అందరికీ నమస్కారము.

[వెళ్ళిపోయినాడు.]

[దూరంగా వెళ్ళి లలితవంకే చూస్తున్నాడు.]

★ ★ ★

[లలిత దేవీపూజచేసి బ్రాహ్మణ సంతర్పణ చేస్తోంది. సుందరీ, రామారావు నవ్వుకుంటున్నారు. రమణ వొచ్చాడు ముందుగదిలోకి—]

రామారావు : రండి, కూచోండి. కాఫీ, సిగరెట్లు.

రమణ : Thanks, వొద్దు.

రామారావు : Anything stronger ?

సుందరి : రవణ puritan, స్వదేశీ—

రామారావు : స్వదేశి రకాలుకూడా దొరుకుతాయి. కొంచెందూరం-

[నవ్వుతున్నాడు]

రమణ : లలిత యేదీ.

సుందరి : లలితా ! మనకి కనపడుతుందా ? ఆమె పూజలు బ్రాహ్మణ సత్కారాలూ—

రమణ : ఈ కాలంలో కూడానా ? ఆ nonsense ఎట్లాపట్టుకుంది ?

రామారావు : euxcuse me. [వెడుతున్నాడు.]

సుంధరి : రవణా, నువ్వు వెళ్ళిపోయింతరవాత ఎన్నాళ్ళు ప్రయత్నించినా మరపుకిరాలేదు నువ్వు—

[రమణారావు ఆమె drive చూడతలుచుకో లేదు.]

రమణ : ఈ చీనాసిల్కులుమాని ఖద్దరు కట్టరాదూ నువ్వు ?

సుందరి : కడితే నువ్వు—

రమణ : దేశదరిద్రులకి సహాయము చేసినదాని వౌతావు.

సుందరి : సరే కాని, రవణా నువ్వు రామారావు peasants కి దుర్బోధలు చేసి—

రమణ : మరి లలితరాదా ? రాకపోతే—

[లలిత వొచ్చింది]

సుందరి : వెయ్యేళ్లాయిస్సు.

రమణ : [సుందరితో] పోనీ, కొంచెం కాఫీ తాగుతాను తయారు చేయిస్తారా?

సుందరి : order యిస్తాను.

రవణ : నీచేత్తో తయారుచెయ్యాలి మరి.

[అర్థంచేసుకుని నవ్వుతో వెళ్లింది]

లలిత : ఎన్నాళ్లకి చూశాను. జైలునించి రాగానే నన్నుచూడ్డానికి రాలేదుకదూ.

రమణ : ఏమో అంతగా నన్ను చూడాలని నీకు వుంటుందనుకోలేదు.

లలిత : అంత చెడ్డదాన్ననుకున్నావు. ఏం ?

రమణ : పని !

లలిత : ఏమిటో ఆ పని ! రవణా నీకు ఉద్యోగమూ, పెళ్లీ యేవీ అక్కర్లేదా యేమిటి ?

రమణ : [నవ్వుతో] అట్లాగే వుంది.

లలిత : నిన్నుచూస్తే నాకేమనిపిస్తోందంటే నువ్వు ఎవ్వరినో చాలా ప్రేమించి disappoint అయినట్టు కనపడుతున్నావు.

[అతను emotion లో struggle అవుతున్నాడు]

లలిత : పాపం, నిజం. అవునా, రవణా, నిన్ను అంతక్రూరంగా గాయంచేసిన కఠినాత్ములెవరో! నీవంటివాణ్ని తృప్తి పరచడానికి ఏత్యాగానికైనా సంకోచించడం అన్యాయమనిపిస్తుంది.

[రవణ బాధపడతాడు]

రవణ : నువ్వూ సంతోషంగా లేవు. ఇంత ఐశ్వర్యంలోనూ ఎదో అసంతృప్తి, లోపలిబాధ కనపడుతున్నాయి.

లలిత : [కన్నీళ్లు ఆపుకుంటూ] ఏమీలేదు.

రమణ : ఐశ్వర్యభారమే బాధ అనుకుంటాను. [నవ్వుతున్నాడు.] నేను వెడతాను.

లలిత : కాఫీ !

రమణ : ఉత్తది. అఖ్ఖర్లేదు. చూడు ఆ సుందర్ని, ఆ దెయ్యాన్ని ఇంటో చేరనిచ్చావేమిటి ? ఇంక నీకు సంసారంలో శాంతి వుంటుందా ?

లలిత : అసలు ఒకప్పుడు [తెప్పరిల్లి] నా కాభయం లేదులే. [అంది గర్వంగా]

రమణ : నాకు సందేహమే. కళ్లు చాలాగట్టిగా మూసుకున్నావేమో! జాగ్రత్త [వెడుతున్నాడు] ఈ చీకటిదేశంలో అక్కడక్కడ నీవంటి నక్షత్రాలున్నాయి. కాని వాటి ఐశ్వర్యమూ, మర్యాదా, ఇట్లాంటి మబ్బులవెనక అణిగిపోయినాయి.

[వెళ్లిపోయినాడు]

* * *

[వాలంటీర్ల camp. పెద్దచెట్టుకింద పందిరి. వంటలు చేస్తున్నారు. ఒక అతను మందుబుడ్లు తయారుచేసి, రోగులకి చూపుతున్నాడు. ఒక మూల కొందరికి ఒక అతను news paper వార్తలు చెపుతున్నాడు. దేశ నాయకుల పటాలు చూపుతున్నాడు. సీనయ్య ఒకమూల భక్తికీర్తనలు

పాడుతున్నాడు. పిల్లలూ తనూకలిసి భజనచేస్తారు. రవణ రైలు దిగి నడిచివొచ్చాడు.]

[అందరూ captain కీ జయ్! అంటున్నారు.]

వాలంటీర్ : కాన్ఫరెన్సు విశేషాలేమిటి?

రమణ : పేపరు చదవలేదా?

వాలంటీర్ : office acceptance settle అయినట్టేనా!

రమణ : ఊఁ.

వాలంటీర్ : ఇంకేం? రవణా నువ్వు మినిష్టరువి కాబోతున్నావు.

రమణ : నోరుముయ్యి.

సీనయ్య : వొచ్చావా, నాయనా, నువ్వు కనపడకపోతే అన్నమే సయించలేదోయి. [రవణని కావిలించుకున్నాడు.]

రమణ : మద్రాసులో మన జమీందారుగారు కనపడ్డారు.

శోభనాద్రి : కనపడి—

రమణ : లోపల మండిపోతున్నారు. [సీనయ్యతో.] లలితకూడ కనపడ్డది. ఏమిటి ఆమె దిగులు!

సీనయ్య : దిగులేమి వుంది?

రమణ : ఆభర్తే పెద్ద దిగులనుకుంటాను ఆ రామారావు—

సీనయ్య : నీకళ్లకి వికృతంగా ఉన్నంతమాత్రాన, పతివ్రతైన భార్యనే—

రమణ : ఇట్లా వాస్తవాన్ని కప్పి అంధుల్ని చేస్తున్నాయి గనకనే, యీపతిభక్తీ, దైవభక్తీ, యీ తుప్పులన్నీ వొదిలి పోవాలంటాను.

సీనయ్య : ఎక్కడికిపోతాయి? నీనించి నువ్వెట్లా తప్పించుకుంటావు? దైవం వేరుకాదయ్యా నీనించి—

శోభనాద్రి : మళ్ళీ ప్రారంభించారు వాదన ! రవణా స్నానం చేసిరా!
[రవణ వెడుతున్నాడు.]
రమణ : ఇట్లాంటి దుర్బోధనలు చేసి, మతమని, కర్మఅని, నిర్వీ ర్యుల్ని చేసిపెట్టారు ప్రజల్ని ! [వెళ్ళాడు]
[భోజనాలు వొడ్డించారు.]
శోభనాద్రి : రవణరాడేం ? మీరే బెదరకొట్టారు అతన్ని యీశ్వ రుడి పేరుచెప్పి.
సీనయ్య : పిచ్చివాడు. రవణని చూస్తే శ్రీ శంకరుడి అవతార మనిపిస్తుంది నాకు. స్త్రీ వ్యామోహంలో పడనివాడు అతను వొక్కడే.
[రమణ నదివొడ్డున లలిత photo చూస్తో ప్రపంచాన్ని మరిచాడు.]
ఏ ధర్మంలోనూ విశ్వాసం లేదంటాడా? అన్ని ధర్మాలూ అప్రయ త్నంగా పాలిస్తాడు జీవితంలో. కూచోండి మీరు. తీసుకొస్తా నతన్ని.
[వెళ్ళి రమణనీ ఫొటోనీ చూసి సీనయ్య నివ్వెరపోయినాడు. దూరంగా వెళ్లి రమణని పిలుస్తున్నాడు.]
[చేతులు కడుక్కుంటున్నారు భోజనంచేసి.]
సీనయ్య : భక్తిలేని మనిషే వుండడు. కొందరు దేవుళ్లని పూజి స్తారు. కొందరు దేవతల్ని ధ్యానిస్తారు. కాని ఏ ఆరాధనలో కూడా స్వార్థం వుండకూడదు. అది దేశసేవకి విషతుల్యం.
[సాయంత్రం మీటింగు.]
శోభనాద్రి ఉపన్యాసం యిస్తున్నాడు.

ఈ వూళ్లలో సంఘీభావంలేక, కులాలని, పార్టీలని, ఒకరి నొకరు ద్వేషించుకుని, ఇతరులకి దాసులౌతున్నారు. మన దేశ పతనమే యీ భేదాలవల్ల జరిగింది. అందరూ ఒకేమాటమీద నిలబడండి ఆపదలు వొస్తాయి. స్థైర్యంతో వోర్చుకోండి. జయం

నిశ్చయం. మీ రక్తాన్ని పీల్చి, మీ ప్రాణాల్ని తీసి, సుఖమను భవించడానికి ఎవరికీ హక్కు లేదు.

రమణ ఉపన్యాసం

ఈ దేవుళ్లనీ, కర్మలనీ, మొక్కులనీ, భారమంతా వారిదేననీ నమ్మి, అన్ని అన్యాయాలనూ, అవమానాలనూ, దరిద్రాలనూ, నోరుమూసుకుని, శతాబ్దాలుగా దాసులై పడివున్నారు, లేవండి. నడుం కట్టండి. మీ పౌరుషాన్ని, మీ పూర్వుల రక్తోద్రేకాన్ని తెలియ చెయ్యండి. మాడండి. చావండి, కాని మీ ఆత్మగౌరవాన్ని విడవకండి.

సీనయ్య ఉపన్యాసం

ఈశ్వరుడు దయామయుడు. బీదలపాలిట కల్పతరువు. భయ పడకండి. ఆయనే మీ అభ్యున్నతికి తోడుపడతాడు. భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణభగవాను డేమన్నాడంటే [శ్లోకం. మీటింగు ఆఖరు-జయ జయ ధ్వనులు.]

[రాత్రి campలో పడుకుంటున్నారు.]

సీనయ్యా, రమణా

రమణ : ఏ పనికన్నా ఆత్మవిశ్వాసం వుండాలి.

సీనయ్య : ఇట్లా సమ్మెలు కట్టిస్తున్నావా, గెలిస్తే సరేసరి—కాని వోడామా—

రమణ : వోడనీను. నా రక్తం వాళ్ల నాళాల్లో ప్రవేశపెట్టి గెలిపిస్తాను.

సీనయ్య : నీ కన్న, నా కన్న, యీ వుద్యమాలన్నిటినీ, యీ లోకాన్నే నడిపేశక్తి వేరేవుందయ్యా!

రమణ : కాదు. ఆ యీశ్వరుడే మనచేతుల్లో యంత్రం కాబో తున్నాడు. [ఆగాడు.]

లలిత మనసులో ఏమిటా బాధ! మీకు చెప్పకుండా వుండదు.

సీనయ్య : ఆ బాధంతా నీ మనసులో వుంది. కాంక్షతోకూడిన నేత్రా లకి ఏదీ నిర్మలంగా కనపడదు. భక్తి అంటె త్యాగం. స్వార్థ విషయం త్యాగంచెయ్యలేని అల్పుడు, ఏ ఉన్నత కార్యదీక్షకీ అనర్హుడు, యోచించుకో.

ఈశ్వరుడు, ఉంటే నేం, లేకపోతే నేం, లోకాన్ని పాలించే నీతులూ ధర్మాలు మారవు, ఎవరికోసంకూడా.

★ ★ ★

నెల గడిచింది.

[లలితా, సుందరీ, రామారావూ, షాపులు తిరుగుతున్నారు]

[లలిత వేషమంతా మార్చింది. కుక్కని neglect చేస్తోంది. జడ మాని, జుట్టుపైకికట్టి పువ్వులు పెట్టింది, చీరపైకి కట్టింది. చంకలవరకు జాకెట్. High heeled shoes. అంతా సుందరి కింద తరిఫీదు అవుతోంది.]

[ఇద్దరు అందమైనవాళ్లతో రామారావు చాలా గర్వంగా తిరుగు తున్నాడు.]

సుందరి : ఈ హారంచూడు లలితా, నీ మెళ్లో చాలా బావుంటుంది. కొని పెట్టమను.

లలిత : ఎందుకు లెద్దూ! ఆయనకి అసలే డబ్బు యిబ్బందిగా వుంటే!

సుందరి : ఆ! యిబ్బందులు జమీందార్లకి మామూలేగా!

[రామారావు దగ్గిరికి వొచ్చాడు.]

సుందరి : ఇది బావుండ లేదండీ!

[లలితనుచూసి వూరుకున్నాడు.]

సుందరి : లలితకి అక్కర్లేదట.

రామారావు : నీకు కావాలా !

సుందరి : మరి మంగళవారం నా పుట్టినరోజు.

[రామారావు ఆ హారం కొంటున్నాడు.]

సుందరి : [లలితను కౌగలించుకొని] ఎంత మంచిదానివి లలితా ! ఎవరిస్తారు నువ్వు కాకపోతే, నాకు అతి విలువగల బహుమానం!

[లలిత నివ్వెరపోయి చూస్తోంది.]

★ ★ ★

[బీచిమీద షికారు.]

[మోటారులో యెక్కి యింటికి వొస్తున్నారు. మోటారులో చీకటి. వీధిలైట్లు పడుతున్నాయి. లలితకి తెలీకండా రామారావూ సుందరీ సరసాలాడుతున్నారు.]

★ ★ ★

[లలిత తనగదిలోకి వెళ్లింది.]

[కిందగదిలో సుందరీ, రామారావు వున్నారు. రామారావు పత్రికం చదువుకుంటున్నాడు.]

రామారావు : [పళ్లుకొరుకుతో] ఈ రమణ ఎక్కడ పోగైనాడు, రైతులందరూ సమ్మెకట్టారు, సాగుచెయ్యరట- పన్నులు చెల్లించరట, వీణ్ణి సాధించేవాళ్లు లేరా?

సుందరి : ఉన్నారు.

రామారావు : ఎవరు ?

సుందరి : లలిత?

రామారావు : [అనుమానంగా] ఎట్లా!

సుందరి : ఏం లేదు, అనుమానం పడకండి. లలిత అట్లాంటిది కాదు. అతను అంతకన్నా కాడు. కాని లలిత నిప్పులోమాడి చావమంటే చస్తాడు అతను.

రామారావు : ఎట్లా తెలుసు ?
సుందరి : ఆడవాళ్లకి యెట్లాగో తెలుస్తాయి యిట్లాంటి సంగతులు.
రామారావు : నువ్వు నాకు కార్యేషుమంత్రి.
సుందరి : తక్కినవీ—

[రామారావు చుట్టూ చూసి స్విచ్చి ఆర్పి కౌగిలించుకుంటున్నాడు ఆమెని. లలిత వొచ్చింది. వాళ్లు ఎడమై కుర్చీలమీద కూచున్నారు. స్విచ్చి వేసి వాళ్ళని చూసింది.]

లలిత : ఏమిటర్రా చీకట్లో కూచున్నారు? నా పర్సు చూశారా యిక్కడ.
రామారావు : లేదే, మోటారులో వుంటుంది. చూస్తాను.. [వెళ్లాడు]
సుందరి : వోడాడు. అతను నూరురూపాయలు వోడాడు. లైటు ఆర్పేస్తే, ఆ వీధి దీపం వెలుతురు గదిలోకి వొస్తుంది అని నేనూ, రాదని అతను—
లలిత : పైగా ఇదో ఖర్చు ఆయనకి !

[అని అమాయికంగా నవ్వుతూ వెళ్లిపోయింది.]

★ ★ ★

[రైలులో లలిత-ప్లాట్ ఫారం మీద రామారావూ, సుందరీ ముగ్గురూ డ్రింక్సు తాగుతున్నారు.]

సుందరి : నీ విజయానికి!
రామారావు : అతన్ని మీనాన్నగారి యింటికి పిలిపించి, మాట్లాడు-కాని నేను పంపానని చెప్పకు. సరేనా !
లలిత : ఏం భయం లేదు. రవణ నేను చెప్పినట్లు వింటాడు.

[రైలు కదలలేదు.]

[మోటారులో రామారావు సుందరీ చాలా హుషారుగా వున్నారు. లలితపక్క సుందరివొళ్లో కూచుంది.]

★ ★

[లలిత పుట్టిల్లు. దుర్గమ్మా, చెంచురామయ్యా, బంధువులూ.]

దుర్గమ్మ: చాలా మారింది. ఎంత నాజూకు వొచ్చింది పిల్లకి! ఈ తల్లేనా ఆవాళ కాపరమే చెయ్యనని గంతులేసింది?

చెంచురామయ్య: ఆడపిల్లలు ఎప్పుడూ అంతే లెద్దూ! మనం యీ నాటికి జ్ఞాపకం వొచ్చాం. అదికూడా ఆ భర్త పనిమీద పంపితే వొచ్చింది.

లలిత: నాన్నా, రమణ కబురుపంపినా రాలేదే!

చెంచురామయ్య: అతనికి మనం కనపడతామా! రేపు ఎలెక్షన్లలో కాంగ్రెసుకి విజయమైతే, అతను మినిస్టరు కాబోతున్నాట్ట.

[కింద కిటికీలోంచి ఎవరో కేకవేశారు. చెంచురామయ్య వెళ్లి మాట్లాడుతున్నాడు.]

చెంచురామయ్య: [లలితతో] మీ రమణ రావడానికి తీరుబడిలేదని కబురు పంపాడు.

లలిత: నేను కబురు పంపితే—[నొచ్చుకుంటోంది] కాని అవసరంగా మాట్లాడాలి నాన్నా! నేనే వెడతాను.

దుర్గమ్మ: అదేమిటి? నీ తాహతేమిటి? అతని దగ్గిరికి వెళ్ళడమేమిటి?

లలిత: మినిస్టరు కాబోతున్నాడుగా!

దుర్గమ్మ: అయినప్పుడు చూసుకుందాములే.

లలిత: వెళ్లాలి. భర్తగారి ఆజ్ఞ. సాయంత్రం మోటారులో వెళ్లి చీకటిపడే లోపల వొచ్చేస్తాను.

దుర్గమ్మ: సరేకాని, ఏమిటే, మీ నాన్నగారు మనమడో అని తహ తహ లాడుతో వుంటే, నువ్వు మాట్లాడకండా వూరుకున్నావు.

[లలిత మాట్లాడలేదు.]

చెంచురామయ్య: ఈకొత్తపద్ధతులు ఏమన్నా అవలంబించలేదుకద!

[లలిత తలవూపుతుంది.]

చెంచురామయ్య : అయితే ఆలస్యమేటి ? మన డాక్టరు స్మిత్తుకి ఓసారి చూపించుకో.

లలిత : ఏం వొద్దు నాన్నా ! [లేచిపోయింది.]

[మోటారులో లలితా డ్రైవరు—మోటారు దోవ తప్పింది. డ్రైవరు అక్కడక్కడ మనుషుల్ని అడిగి తోవ కనుక్కుంటున్నాడు.]

[రాత్రి. చీకటి. Camp. రమణా సహచరులూ నిద్రపోతున్నారు. మోటారు ఆగింది.]

డ్రైవరు : రమణారావుగారిని పిలవండి.

వాలంటీరు : ఎవరు ?

డ్రైవరు : ఆయనతోనే పని !

వాలంటీరు : పేరు చెపితేగాని వీల్లేదు. [రమణ వొచ్చాడు.]

రమణ : ఎవరు ?

[డ్రైవరు దూరంగా తీసికెళ్లి మాట్లాడుతున్నాడు. రమణ మోటారు దగ్గిరికి వెడుతున్నాడు.]

వాలంటీరు : రమణా వెళ్లకు. జాగ్రత్త ! నమ్మకు. ఏదో ద్రోహం వుంది.

రమణ : భయపడకు. [మోటారుదగ్గిరికి వెళ్లాడు.]

లలిత : రమణా నీ కోసమే వొచ్చాను.

రమణ : నా కోసం నువ్వు !

లలిత : నీతో మాట్టాడాలి. లోపలికి రా.

[రమణ మోటారు ఎక్కాడు. కారు కదిలింది. వాలంటీర్లు లేచి గోలచేస్తో కారు వెంటపడ్డారు, ఏదో కుట్ర అని.]

లలిత : మరిచిపోయినారా నన్ను ! ఆ మాత్రం దయదలిచి రాకూడదా ?

[రమణ తన ప్రేమని దాచుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు.]

రమణ : ఏం చెప్పను ? నీ మీద దయలేక కాదు. అట్లా అంటే నేను భరించలేను. వేరే కారణాలు.

లలిత : చెప్పవా?

రమణ : నువ్వుఅడగడమూ ధర్మంకాదు; నేను చెప్పడమూ ధర్మంకాదు.

లలిత . బలే ధర్మాలు నేర్చుకున్నావు. కానీ—

రమణ : ఎక్కడికి మనం యిప్పుడు?

లలిత : భయపడకు. నిన్నెవరూ తినెయ్యరు.

రమణ : నీలో విశ్వాసమా? నీకెట్లా చూపను.

[అతనికళ్ళలో గొప్పతనాన్ని తనమీది గౌరవాన్ని లలిత చూస్తోంది మోటారు దీపంకింద]

[నదివొడ్డున మోటారు ఆపారు.]

[లలిత, రమణ దిగి యిసికమీద కూచున్నారు. వెన్నెల వొచ్చింది.]

లలిత : ఇట్లాంటి వెన్నెట్లో మనం ఆడుకోడం జ్ఞాపకం వుందా?

★ ★ ★

[లలిత చిన్నపిల్ల —సాయిత్రం పిల్లలతో ఆడుకుంటోంది. ఉంగరం పడి పోయింది. పిల్లలు భయపడి పరిగెత్తారు. ఒకత్తా బిక్క మొహంతో నుంచుంది. రవణ వొచ్చాడు ఆవేపు వెదుతున్నాడు.]

రమణ : ఏమిటి లలితా?

లలిత : ఉంగరం పడిపోయింది. అమ్మకొడుతుంది.

[వెతుకుతున్నాడు. కనపళ్ళేదు.]

లలిత : నేను వెళ్ళాలి.

రమణ : నేను ఎట్లాగో తెచ్చిపెడతాగా !

[ఈ లోపల తన వుంగరం ఆమెచేతికి పెట్టి పంపాడు. ఒక్కడూ చాలా సేపు వెతికి దొరికించుకుని లలిత యింటికి వెళ్ళాడు. తలుపులన్ని

బిగించివున్నాయి. జాలిగా ఆ యింటికేసి చాలాసేపు చూసి, తన యింటికి వెళ్లాడు. ఆలస్యమయిందని వాళ్ల అన్నయ్య బెత్తంతీసుకొని అతనికోసం యెదురుచూస్తున్నాడు.

★ ★ ★

[తెల్లారకట్ట. చలిలో లలితయింటికి రమణ వెళ్లాడు, లలితవాళ్ళ ముసిలమ్మ ముగ్గులు వేస్తోంది.]

ముసిలమ్మ : యీ అర్ధరాత్రి లలిత యెందుకు నాయనా ?

రమణ : పనివుంది.

ముసిలమ్మ : పని! ఏం పని! లలిత ఇప్పుడు లేవదు.

[ఎట్లాగాఅని చూస్తున్నాడు. శాలువ ముసుకుతో లలిత బైటికి వొచ్చింది.]

ముసిలమ్మ : ఎవడే! యీ అర్ధరాత్రి, వెళ్లిచెపుతా, నాన్న లేవనీ.

[లలిత వినిపించుకోకుండా రమణతో తోటలోకి వెళ్లింది. ఆమె వుంగరం ఆమెవేలికి పెట్టి తనవుంగరం తీసుకున్నాడు.]

లలిత : నీ రుణం ఎట్లా తీర్చుకోను?

రమణ : తీర్చుకొందుగాని. పెద్దయి—

★ ★ ★

రమణ : పని చెప్పవూ.

లలిత : తొందరా?

రమణ : తొందరకాదు—[పూరుకున్నాడు. లలిత వుండడం అతనికి బాధఅని యెట్లా చెపుతాడు?]

ఇంత అర్ధరాత్రి యెందుకువొచ్చావు.

లలిత : తోవ తప్పిపోయినాము. సాయింత్రమనగా బైలుదేరి—

రమణ : భోజనం లేదూ!

లలిత ఉహూ.

రమణ : చెప్పలేదేం అక్కడ? అయినా నీకు ఏం పెట్టగలం,

జొన్నరొట్టా—

లలిత : ఆ సంగతే మాట్టాడ్డానికి వొచ్చాను. ఎందుకు అట్లా నీచంగా బదుకుతావు. నీకేం ఖర్మం ?

రమణ : కోట్లమంది ప్రజలు అట్లా బతుకుతున్నారు. పైగా సంసారాలు, జబ్బులు—

లలిత : సమ్మెలు కట్టించి మరీదరిద్రంలోకి దింపుతున్నావు వాళ్ళని.

రమణ : ఇంక మార్గం లేక—కాని నీ పని !

లలిత : ఈ సమ్మెవల్ల ఆయనికి, జమీందారుగారికి ఎంత హాని చేస్తున్నావో తెలుసా ?

రమణ : అదా ?.........హాని చెయ్యాలనేగా నా ఉద్దేశ్యం ?

లలిత : ఆయన నీకేం అపకారం చేశారు ?

రమణ : నాకుకాదు నోరులేని ఆ పేదరైతులకి—

లలిత : పేదరైతులేం కాదు—అంతా దాచుకుని—

రమణ : [జాలిగా] నాతో ఓ రెండురోజులు ఆపల్లెటూళ్లోవుండి Study చేస్తావా? నీకా ధైర్యం వుందా?

లలిత : వాళ్ళగతికి వాళ్ళనే పోనిద్దూ, ఈశ్వరుడు చూసుకుంటాడు.

రమణ : ఏమిటి లలితా, ఇంత మారిపోయినావు. ఏమైపోయి నావు ? ఐశ్వర్యమా, వివాహమా; ఏది సుందరమైన నీ ఆత్మని యిట్లా మైలపరిచింది ? చిన్నచీమకాలు విరిగితే, పిల్లికి తిండి లేకపోతే, సహించలేవే—

లలిత : [భరించలేక] మేము డబ్బులేక మాడిచస్తే—

రమణ : మాటలు—అర్థంలేనిమాటలు—నీకు తెలీడంలేదా ?

లలిత : వాళ్ల అవసరము వాళ్లదీ, మా అవసరం మాదీ. ఎంతవారికి అంత గొడుగు—

రమణ : నీ కర్థంకాదు—లాభంలేదు, మనం వేరేభాషలు మాట్లాడుతున్నాము.

లలిత : పోనీ, నేను బతిమాలుతున్నానని,—నా కోసమని, యీ సమ్మెలు మానెయ్యి. నిన్ను ప్రార్థించడానికే వొచ్చాను.

[అతని చేతులు పట్టుకుంది. రమణ వొణికిపోయినాడు. అతని స్థైర్యం యెగిరిపోయింది.]

రమణ : నీ కోసమా ? అన్యాయం యీ వరం అడగడం—లలితా నీ కోసం, నువ్వు అడిగితే నేను చెయ్యననేపని లేదనుకుంటా యీ లోకంలో.

లలిత : నాకు తెలుసు ఆ సంగతి—

రమణ : కాని యీ దిక్కులేని ప్రజలని నమ్మించి సమ్మె కట్టించాను. పనులూ, వ్యవసాయం మాని, మాడిచావడానికి సిద్ధమైనారు నా మాటల్నినమ్మి. ఇప్పుడు నేను శత్రువుల్లో కలిసి వాళ్ళని ద్రోహంచెయ్యనా ? నువ్వు చెయ్యగలవా అట్లాంటి పని?

లలిత : నా కోసం—

రమణ : నీ కోసంకాదు యీ అధర్మం నువ్వు అడుగుతోంది. నీ Nobility యిట్లాంటి అన్యాయాలకి దిగదు. ఇది నీ భర్తకోసం, నీ పాతివ్రత్యం నిన్ను యిట్లా అధర్మాన్ని యాచింప చేస్తోంది,

లలిత : ఎవరికోసమైతేనేం—

రమణ : ఎంత కఠినాత్మురాలివై నావు లలితా! వాళ్ళసంగతిపోనీ— నాకు జీవితంలో యీ దేశసేవతప్ప ఏముంది? శూన్యమైన

ప్రేమరహితమైన నాజీవితాన్ని వాళ్ళకి అర్పించి, వాళ్ళసేవలో ఏ కొంచెం తృప్తినో పొందాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను. నాకు న్నాఆశలుఅన్నీ అడుగంటి పోయినాయి. ఇదికూడా—నీఆజ్ఞ వల్ల యీ ప్రజలసేవనికూడా వొదులుకొని నువ్వూ, నీ ప్రేమకూడా —[నాలిక కొరుక్కొని వూరుకున్నాడు.]

లలిత : నేను? ఏమిటి?

రమణ : ఏంలేదు.

లలిత : రాజీలేదా?

రమణ : ఆయన వొప్పుకుంటారా ?

లలిత : నేను టెలిగ్రామిచ్చి పిలిపిస్తాను, నువ్వు మాట్లాడు.

రమణ : అభ్యంతరం లేదు—

లలిత : రా, పొద్దుపోయింది.

[మోటారులో]

రమణ : నువ్వు చాలా మారిపోయినావు. ఎందుకు ఆ అలంకారాలన్నీ నీకు? నిజంగా ఆనందాన్నిస్తున్నాయా?

లలిత : మరి position, society. అయినా ఏమీబావుండలేదా నేను?

రమణ : నువ్వు యీ ప్రపంచానికంతా కాంతివి. కాని యివి కప్పేస్తున్నాయి నీ గొప్పతనాన్ని. ఎంత దూరమై పోయినాము, లలితా!

[ఎదురుగా గుంపు మోటారు ఆపారు.]

గుంపు : ఏడీ. మా రవణ ఏడీ, చెపుతారా చంపమా ?

లలిత : వాళ్లు నన్ను చూస్తారు—

[రవణ దిగి వాళ్లని దూరంగా నుంచోమన్నాడు.]

లలిత : [చెయ్యి బయిటికి పెట్టి] శలవు.

రమణ : వూరుకోండి. ఏమీ ఉపద్రవం రాలేదు.

*   *   *

[రామారావు యింటో గదిలో, మధ్యాహ్నం. కాయితాలు చుట్టూ. రామారావూ, రమణా, లలితా. లలిత పక్కను తన్ని తరుముతోంది.]

రామారావు : నేను వొప్పుకోకపోతే—

రమణ : మీపొలాలలో ఒక్కపచ్చని మొక్క మొలవదు.

రామారావు : వాళ్లూ—వాళ్లేం తింటారు?

రమణ : నిన్ను !

రామారావు : మీరు బియ్యమూ అవీ పంచుతున్నారటగా.

రమణ : అవును.

రామారావు : ఎన్నాళ్లు !

రమణ : చూస్తారుగా !

లలిత : [రామారావుతో] సంధికి వొప్పుకుని తగూపెట్టుకున్నారేమిటి? నీ షరతులు చెప్పు రమణా.

రమణ : చెప్పానుగా ! నూటికి యిరవై వొంతున పన్ను తగ్గించుకోడమూ—పంటలురాగానే వాళ్ళబాకీ కూలివాళ్ళకి యిచ్చెయ్యడమూ—

లలిత : వొప్పుకోండి.

రామారావు : సరే,

రమణ : ప్రమాణమేనా?

రామారావు : ఊఁ! రేపు ఎలక్షన్సులో కాంగ్రెస్ తరఫున మీరు నాకు rival candidate కాబోతున్నారటగా !

రమణ : అవును. నన్నే nominate చేశారు.

రామారావు : సరే, అయితే యుద్ధరంగంమీద మళ్ళీ కలుసుకుంటాం.

రమణ : తప్పకండా.

[నవ్వుతో వెడుతున్నాడు. లలిత లోపలికి వెళ్లింది. కామయ్య వొచ్చాడు]

రామారావు : సరేనయ్యా, సంధికుదిరింది. ఇంక నేను వెళ్ళ వొచ్చునా?

కామయ్య : పట్నం వెడతారా? మరి elections ఏంచేశారు? వాళ్ళ పలుకుబడి పాకిపోతుంది.

రామారావు : ఏమిటీ? మన రైతులు వాళ్ళకి vote చేస్తారా? ఎన్ని గుండెలతో—

కామయ్య : మీరు కనబడుతోవుంటేనే గాని మనవేపు నిలవరు.

రామారావు : సరి.

[చెంచురామయ్య కోపంగా వొచ్చాడు]

చెంచురామయ్య : [కామయ్యతో] బైటికివెళ్లు—

[కామయ్య వెళ్లాడు.]

చెంచురామయ్య : ఏమిటయ్యా! ఈ సుందరి మీ ఖింటో యెందుకు వుంటోంది.

రామారావు : ఏం సంగతి? లలిత పైగా మీతో చెప్పు—

చెంచురామయ్య : లలిత యేమీ చెప్పలేదు—

రామారావు : లలితే వుండమంది సుందరిని.

చెంచురామయ్య : లలిత! దానికేం తెలుసు—బుద్ధిహీనురాలు! ఒక్క సుందరి యేమిటి? నీ తిరుగుళ్లు, నీ తాగుళ్లు, ప్రపంచ మంతా మోగిపోతే వుంటేనే—

రామారావు : నా సంగతుల్లో మీకేం జోక్యం—

చెంచురామయ్య : ఈ ఆరు నెల్లల్లో—పదివేలు యెవడిచ్చాడు— నీ ముండలకీ! నీ స్నేహితులకీ యిచ్చా ననుకున్నావా?

రామారావు : ఇవ్వకపోతే, ఆ పిల్లని కొవ్వెక్కి పెళ్ళిచేసుకున్నానా? పిల్లనిచ్చినవారు యెవరికోసం యిస్తారు ?

చెంచురామయ్య : నాపిల్ల కిచ్చుకుంటాను. నీకేం బాకా నేను— ఏమిటి! యివన్నీ మానేసి నాపిల్లని సరిగా చూస్తావా—?

రామారావు : మీపిల్లని సరిగా చూడమనండి నన్ను.

చెంచురామయ్య : నిన్నా— [లలిత వొచ్చింది]. నాపిల్లని ఏడిపించావా నీకు యిక ముందు ఒకదమ్మిడీ రాదు.

లలిత : ఏమిటి నాన్నా యీ గోల! ఎవరు చెప్పారు.

చెంచురామయ్య : నువ్వు వూరుకో. వెర్రిదాన్నిచేసి నిన్ను వీడు—

[తన్నడానికి సిద్ధమౌతున్నాడు. లలిత అడ్డుపడుతోంది. రామారావు పారిపోతున్నాడు.]

చెంచురామయ్య : ఇదుగో! ఇట్లా, పాడుముండల్ని యింట్లో చేర్చి నీ మొగుణ్ణి వెనకవేసుకురావడం ఏదో గొప్ప అనుకుంటున్నావు గావును-నీకొంప నువ్వే తవ్వుకుంటున్నావు. తీరా మునిగిం తరవాత నాగతేమిటి?అంటోవొచ్చావా, గుమ్మంతొక్క నీను భద్రం. ఏమన్నాకానీ, నీ పెనిమిటి గడపదాటావా, నీ మొహం చూడను. ఇప్పుడే చెపుతున్నాను.

* * *

పల్లెటూళ్లో సీనయచుట్టూ రైతులు—భజన

* * *

[రామారావుయిల్లు. ఉదయం లలితా పిల్లలు చెట్లక్రింద. లలిత వాళ్లకి ఫలహారాలు యిచ్చింది.]

నరసమ్మ : మాఅమ్మ ఒకసారి నిన్నుచూడాలంటోంది. కాళ్లు పడిపోయినాయి.

లలిత : నన్నా ! [అనుమానంగా] వొస్తాను. జమీందారుగారు

కారులో వెళ్లారు రానీ !
ఇంకొకపిల్ల : ఏమిటి ? మోటారా ? ఇక్కడేగా !
ఒక పిల్ల: ఎందుకు అడుగుతావేం? మునపటి లలిత అనుకున్నావా యేమిటి ? మనతో మాట్లాడ్డమే మహాభాగ్యం.
ఇంకొక పిల్ల : నడక అలవాటే తప్పిపోయింది లలితకి. మనకి మల్లే యీదుమ్ములో గుంటల్లోనడుస్తుందా యేమిటి మరీని !
లలిత : ఏమిటి ఎక్కిరిస్తారు! వొస్తానర్రా పదండి. [వెడుతున్నారు.]

నరసమ్మ యిల్లు.

[జబ్బుగావున్న ముసిలామె లలితచేతుల్ని కళ్లనద్దుకుంటుంది.]
ముసిలమ్మ : నువ్వెళ్లిం తరవాత యీవూరికి ప్రాణమే పోయిం దమ్మా ! బడినుంచివొచ్చి యేనాలుగు రోజులున్నావోయేమో ! పెనిమిటి అనుకూలంగా ఉంటాడా ? ఆడదానికి యేం కావాలి? మొగుడి ప్రేమా, పిల్లలూ, ఐశ్వర్యం. నగలు యిస్తాయా సౌఖ్యం?
[నరసమ్మ అక్కయ్య కిటికీదగ్గర పాపాయికి పాలిస్తోంది. లలితదృష్టి ఆపిల్లమీదనే ఉంది.]
నరసమ్మ : అక్కయ్య పాపాయిని చూశావా లలితా ? [లలిత పాపాయిని యెత్తుకుంది. ఈర్ష్య. వాంఛతో బాధపడుతుంది.]

★ ★ ★

[లలితా పిల్లలూతిరిగివొస్తుంటారు. దోవలో రమణరావు యిల్లు. శీతాయమ్మ గుమ్మంలో నుంచుని లలితని లోపలికి పిలిచింది.]
లలిత : రవణలేడా ?
శీతాయమ్మ : సాయింత్రానికి వొస్తాడు, కూచో. ఈగది జ్ఞాపకం వుందా ?
[చిన్నప్పుడు అతనూ, తనూ, ఆమంచంమీద రైలుఆడుకోడం జ్ఞాపకం వొస్తోంది.]
[శీతాయమ్మ లలితని వొంటరిగా వొంటింట్లోకి తీసికెళ్లింది.]

శీతాయమ్మ : చూడు నీతో ఒక్కమాట చెప్పాలను కుంటున్నాను. నీకు కోపంవస్తుందోయేమో కానిచెప్పకండా వుండలేకండా వున్నాను. దాచడ మెందుకు ? వాడిప్రాణమంతా నీ మీదఉంది. నాకు తెలుసుగా ! కాని ఏంలాభం చెప్పు ? అట్లాంటి వెర్రి కోర్కె ? నాకో భయంపట్టుకుంది. ఇప్పుడు ఎలెక్షన్లుట ! దీంట్లో కాంగ్రెసువాళ్లే గెలుస్తారట. అప్పుడు మావాడికి గొప్ప పని అవుతుందట. ఇన్నాళ్లుకష్టపడ్డానా, ఇకనైనా నాలుగురోజులు సుఖపెడుతాడేమో-యీకళ్లతో వాడి పెళ్లి చూస్తానేమోనని ఆశ. కాని ఎప్పుడూ నీ వంకే చూస్తాడు. పెళ్లిఅంటె మండి పడతాడు. నాభయమేమి టంటె-నీమీది యిష్టంచేత వాడు చెయ్యకూడని పని ఏదైనాచేస్తాడేమో.

లలిత : నాసంగతి యేమనుకుంటున్నారు మీరు ?

శీతాయమ్మ : పోని నువ్వన్నా వాడికి నచ్చచెప్పు, పెళ్లిచేసుకోమని.

లలిత : ఇంక నాతో మాట్లాడకండి [వెళ్ళిపోయింది.]

*　　　*　　　*

[లలిత యింటికి వొచ్చేటప్పటికి రామారావూ సుందరీ చదరంగం ఆడుతున్నారు.]

సుందరి : రాజుకట్టు మంత్రిచేత.

రామారావు : మంత్రిని యింగ్లీషులో Queen అంటారు. రాణి చాతకట్టు. కట్టి వెయ్యిమరి.

[సుందరి చుట్టూచూసి అతన్ని కౌవిలించుకుంది. లలిత వచ్చి నిర్ఘాంత పోయి చూసింది. సుందరి ఠీవిగా చూస్తో వెళ్లిపోయింది. రామారావు లలితని బుజ్జగించ పోయినాడు.]

లలిత : వుండండిచాలు. ఈ నాటితో యింక ఆఖరు మనికి.

రామారావు : ఆఖరా ! అసలు మొదలనేది వుంటె—

లలిత : ఎందుకు? మానాన్నగారు తేలుస్తారు లెండి.

[వెళ్లిపోయింది, రామారావు భయపడుతున్నాడు]

* * *

[ఇంటిదగ్గిర లలిత. గదిలో వొంటరిగా గడియారం తిరుగుతో వుంటుంది. ఎండపొడ వుంటుంది. టీ చల్లారిపోతుంది. లక్ష్మి అడిగిన ప్రశ్నలకి జవాబు చెపుతూ, కూచుంది అట్లా!]

[నిద్రపోయింది. రాత్రి.]

* * *

[రమణారావు తనగదిలో పన్నెండైనా మేలుకుని కూచున్నాడు ఆలోచిస్తో. సీతాయమ్మ వొచ్చింది.]

సీతాయమ్మ : ఇంకా నిద్రపోవేం, నాయనా? నాకు తెలుసు, అదీ, ఆ లలిత, నిన్నిట్లా రాత్రులూ పగలూ, కాల్చుకుని, తింటోంది? నేను ఆమెతో మాట్లాడానని చెప్పినప్పట్నుంచి యిట్లా ఐనావు.

రమణ : నువ్వంత తెలివితక్కువగా మాట్లాడతావనుకోలేదు. అయిందేమో అయిందిలే, వెళ్లి పడుకో.

[దీపమార్పాడు. వెన్నెట్లో శీతాయమ్మ వెళ్లడం కనపడుతోంది. అతను మాత్రం అట్లానే కూచునివున్నాడు. కిటికీలోంచి చెరువు కేసి చూస్తాడు]

* * *

[లలిత నిద్రపోతోంది.]

[సుందరి లేచి రామారావుగదిలోకి వెళ్ళింది]

[లలిత కలకంటోంది. తనూ రవణా చిన్నప్పుడు ఆడుకోవడం. అట్ల తద్దికి తనులేవడం, రవణ యింటికివెళ్లి తలుపుకొట్టడం. కలకంటో నిద్దట్లోనే పక్కమీదనించి లేచి, నడిచి బైటికివెళ్లి పోతోంది. లలిత గేటుగడియ తీస్తోవుంటె, అక్కడ పడుకున్న పనివాడికి మెలుకువొచ్చి, లలితను చూశాడు. "అమ్మా యెక్కడికి?" అన్నాడు. లలితకి ఆమాటలు వినపడవు. వెడుతోంది. ఆపనివాడి కంఠం విని సుందరి కిటికీ

లోంచి లలితనిచూసి, రామారావుకి చూపించింది. ఇద్దరూ కిందికి వెళ్లారు. "మేం చూస్తాంలే" అని కావలివాడితో చెప్పి లలితను వెంబడించారు.]

[రమణ కిటికీలోంచి ఎవరో తెల్లగా మంచులో చెరువుకట్టమీద నించి రావడం చూస్తున్నాడు. లలిత అతని కిటికీ దగ్గరనించి వెడు తోంది. గుర్తించాడు. పరుగెత్తికెళ్లి తలుపు తీస్తున్నాడు.]

[సుందరీ, రామారావూ అది చూసి వెనక్కి వెళ్లి, యింటిగడియలు వేసుకుని లోపలికి వెళ్లారు.]

[ఈలోపల లలిత రమణయింటి తలుపుదగ్గిర ఆగి మూసివున్నదను కున్న తలుపు కొట్టబోయి తూలింది. రమణ ఆమెని పట్టుకుని, మాట్లాడు తున్నాడు. నిద్రపోతోందని తెలిసింది. తీసుకుపోయి పక్కమీద పడుకోపెట్టాడు. ఆమె కలకంటోంది యింకా. ఆమెని తాకాలని, బుజ్జగించాలని, కోర్కెతో యుద్ధంచేస్తాడు. చివరకి నిలవలేక ఆమెని ముద్దుపెట్టుకున్నాడు. ఆమె నిద్దట్లోనే అతన్ని కావలించుకుంది.]

రమణ : లలితా!

లలిత : రమణా!

[చంద్రుడిమీద మబ్బుకప్పింది. గదిచీకటయింది.]

[మబ్బుపోయింది. లలిత కళ్లు తెరచింది. వెంటనే రమణని తోసేసి లేచి, భయంతో చూసింది.]

లలిత : ఏమిటిది ? ఎట్లావొచ్చాను ? రమణా ! ఏమిటిది ?

రమణ : నిద్రలో వొచ్చావు.

లలిత : నిద్దట్లోనా ? అవును వొస్తున్నట్టు, కలగన్నాను. కల అను కున్నా, నిజంగా వొచ్చానా, ఎందుకు వొచ్చాను ?

రమణ : ఇంకా తెలీటం లేదూ !

లలిత : ఏమిటి తెలియడం ? ఎట్లా తెలుసు నాకు ?

రమణ : లలితా నా లలితా, అక్కడ నిలవలేక నాదగ్గిరికి వొచ్చావు, నా దగ్గిరికి, నీ రవణదగ్గిరికి; ఇంకవెళ్లవు.

[కావిలించుకోపోయినాడు. లలిత కోపంతో దూరంగా పోయింది.]

లలిత : రవణా నువ్వా-నువ్వ అట్లాంటివాడివా ? నమ్మలేను.

[రమణకి అర్థమవుతోంది, తన ప్రేమని అణుచుకుంటున్నాడు]

లలిత : అవును. మీ తల్లిచెప్పింది. నా మీద నీకు—పాపం రవణా! ఎందుకు ? [రమణ మాట్లాడలేదు.]

ప్రేమవుంటేమాత్రం అణుచు కోవాలి కాని పెళ్లి ఐన స్త్రీ మీద చూపడం ఏం ధర్మం ? ఎవరనుకున్నావు నన్ను ! భర్తకి ద్రోహంచేసి, పవిత్రమైన వివాహబంధనల్ని.

రమణ : [emotion తో] నీ వివాహమే పవిత్రమైతే, యింక పవిత్రతకి వేరే అర్థంచెప్పుకోవాలి. ఎంత విక్రుతం ? నీకు అతని మీద యిష్టంలేదు. నాకు తెలుసులే. అబద్ధా లాడకు. నిన్ను చూస్తే అతనికి ద్వేషం. ఇంకెవతెతోనో అతనికి అనురాగం. ఇది పవిత్రవివాహమా ?

లలిత : నిన్ను ప్రేమిస్తే, అది పవిత్రమా ?

రమణ : అవును ప్రేమిస్తే ! ప్రేమ ఒక్కటే పవిత్రమయింది.

లలిత : ఛీ ! అట్టాంటి ప్రేమా ?

రమణ : అబద్ధమా ? దాస్తున్నావా ? లేక నీకే తెలీదా ? ఇందాక.

[నాలిక కొరుక్కుని వూరుకున్నాడు.]

లలిత : ఇందాక ఏమిటి ?

రమణ : ఏంలేదు. కలవొచ్చి యిట్లానడిచి వొచ్చావు.

లలిత : మరివెడతాను.

రమణ : దిగపెడతానురా,

[వెడుతున్నారు. తోవలో]

లలిత : అవును. పాపం. పొరబడ్డావు. నీ హృదయంలో ప్రేమ అట్లా అనిపించింది. ఏంచెయ్యను రమణా, నీ బాధ తీసెయ్యడానికి ? ఎందుకంటే, నీ మీద నా కట్లాంటి ప్రేమలేదు, కాని నీ మీదవున్నంతప్రేమ నా కెవరిమీదా లేదు.

రమణ : మరి నీ సంసారం—

లలిత : నా సంసారం యెట్లావుంటేనేం ? నేను ధర్మం మీరతానా ?

రమణ : సరేలే. ఒకటి జ్ఞాపకం వుంచుకో, హృదయానుబంధం వివాహం. తక్కిందంతా, ఎంత పవిత్రమైనా వ్యభిచారమే.

*   *   *

[రమణా లలితా యింటికొచ్చారు.]

లలిత : గడియ వేసివుందే ! [నివ్వెర పోయినారు] ఎవరో వేసివుంటారు.

రమణ : ఇట్లారా !

[పైనించి చూస్తున్న సుందరికీ రామారావుకీ లలిత ఇప్పుడు కనపట్టం లేదు.

రమణవొంగి లలితని గోడమీదనించి దూకిస్తున్నాడు. తను వెనక దూకాడు, చప్పుడు కాకండా.

మళ్లీ మేడతలుపులు వేసివున్నాయి. రామారావు రివాల్వరు పట్టుకుని కిందికి దిగుతున్నాడు.

రవణ మేడమీదికి పాకి కిందికివొచ్చి లలితకి తలుపు తీశాడు. లలిత తనగదిలోనికి వెళ్లింది.]

రమణ : లలితా వెళ్లివొస్తాను.

[రామారావు రివాల్వరుని గాలిలోకి రెండుసార్లు పేల్చి " ఎవరది, ఎవరు, దొంగలు ?" అని అరుస్తున్నాడు.]

[లలిత రవణని కౌగిలించుకుంది.]

లలిత : వెళ్లకు. రమణా, నువ్వు వెళ్లక.

రమణ : వెళ్లకపోతే నిన్నూనన్నూ యిక్కడే చూస్తారు. ఇదంతా యెదో.

లలిత : చూడనీ కాని నిన్ను చంపేస్తారు. నువ్వులేక నేను రమణా.

[అతనిమీద ప్రేమ అని ఆమెకి తెలుస్తోంది. కావిలించుకున్నారు యిద్దరూ.]

రమణ : లలితా, నా లలితా——

లలిత : రమణా ! నువ్వు నా రమణవి.

రమణ : నువ్వువొచ్చేయి. రా వెడదాం ఏం చేస్తారు ?

లలిత : [చప్పున తెలుసుకుని] నీతోనా రమణా ! నేను పెళ్లి ఐనదాన్ని! నీతో ఘోరపాపం [దూరంగా వెళ్లింది.]

రమణ : ప్రేమలేకండా ఆ భర్తతో-అదంతా పుణ్యమా !

లలిత : లేదు, రమణా ఎన్నడూ-ఆయనతోనైనా- [సిగ్గుపడుతోంది.]

రమణ : [చాలదిగులుతో] లలితా ! వెర్రిలలితా !

లలిత : ఎన్నోబాధలు పడ్డాను, నువ్వుతప్ప గతిలేదు నాకు ! నువ్వే నాభర్తవి. నువ్వేనాదైవం-అబ్బా-ప్రేమ అంటే యిదా రమణా చూడు, చూడు-ఈ హృదయం, భరించలేను యీఆనందాన్ని.... స్వర్గద్వారాలు తెరిచారు నాముందు. రమణా నా కోసం ఎంతబాధ పడ్డావు ?

రమణ : లలితా——

లలిత : రమణా ! ఇంక నాకేంకావాలి ? నువ్వుకాక ! నువ్వు ! ఇన్నాళ్లు ఎట్లా కళ్లు మూసుకున్నాను....[బైటగోల]

రమణ : నేను వెడతాను.

లలిత : వొద్దు. నిన్ను చంపేస్తారు. నిన్నువొదిలి నిలవలేను, వెళ్లకు.

రమణ : రేపు కలుసుకుందాం, పొద్దున్నేరా—

లలిత : నేనే మీ యింటికి వొస్తాను.

రమణ : వెడతాను.

లలిత : మరి వెళ్లు....

రమణ : భయంలేదు.

[రమణ బైటికివెళ్లి మెట్లు దిగుతున్నాడు. రామారావూ గుంపూ యెదురుపడ్డారు.]

అందరూ : యిడుగో ఇడుగో !

రామారావు : ఎవరు, ఎవరు ? కదిలావా కాలుస్తాను,........ఓహో రవణారావుగారా-ఇదేమిటి ? ఇక్కడేం చేస్తున్నారు ? [రవణ మాట్లాడడు.]

రామారావు : ఏమిటి. చెప్పండి. పిలవండి పోలీసుల్ని, అప్పుడు చెపుతాడేమో ; [మాట్లాడలేదు.]

[లలితగదిలోంచి వొచ్చింది.]

లలిత : ఈయన నా కోసం వొచ్చారు.

రామారావు : నీ కోసం !

లలిత : అవును నాతోపనివుండి; వెళ్లండి - అందరూ వెళ్లిపోండి. వెళ్లు. రవణా, రేపు మాట్లాడుకోవొచ్చు ఆ విషయం [రవణ రామారావు లలితని ఏమన్నా అంటాడేమో అని చూసి విధిలేక వెడుతున్నాడు]

[రామారావు లలితమీదికి ఉగ్రంగా రాబోతున్నాడు లలితచప్పున గదిలోకివెళ్లి తలుపువేసుకుంది. తలుపు కొడుతున్నాడు]

రామారావు : నీతో మాట్లాడాలి, తలుపు తీయి.

లలిత : రేపు తెల్లవారి. ఇప్పుడు వీల్లేదు.

[రామారావు తలుపుకొట్టి చప్పుడు చెయ్యడానికి భయపడి తిట్టుకుంటూ, బెదిరించుకుంటూ వెడుతున్నాడు. మాటలు వినపడవు.]

*　　　*　　　*

[సీనయ్యా, భక్తులూ ఆశ్రమంలో సంకీర్తన చేస్తున్నారు.]

*　　　*　　　*

[ఉదయం—లలితా, రామారావూ గదిలో.]

రామారావు : నిద్రలో నడిచిపోయినావా? ఓహో? ఎంత నంగనాచివి! పాపం, నిద్రలో, అతనియింటికే వెళ్ళవలసి వొచ్చిందా? [నవ్వుతున్నాడు]

లలిత : పోనీ, తెలిసే, కావాలిసే వెళ్లాను. ఏమంటారు? అతని మీద నాకు ప్రేమగనక వెళ్లాను. నిన్నరాత్రి వెళ్లాను ఈవాళ పగలు వెడతాను.

రామారావు : ప్రేమా? వాడి మీద ప్రేమా నీకు?

లలిత : అవును.

రామారావు : ఎన్నిగుండెలతో అంటావు ఆమాట నాముందు?

[ఆమెని కొట్టేటట్టు లేచాడు. కుక్క అతని మీదికి దూకింది.]

లలిత : నన్ను తాకవొద్దు. మీకేమి అధికారంలేదు. ఆయన్ని పెళ్లి చేసుకోబోతున్నాను. [అని చిన్నంగా నవ్వుతున్నది.]

రామారావు : పెళ్లీ! పెళ్లిచేసుకుంటారా మీరు? చేసుకుందురుగాని, ముందు యిక్కడ పెళ్లికానీ.

[Belt తీసుకొని ఆమెని కొడుతున్నాడు. ఆమె కుర్చీని అతనిమీద విసిరివేసి తప్పించుకొని పోయింది. అతను కిందపడ్డాడు. లలిత మేడదాటి రోడ్డుమీద రవణ యింటివేపు వెడుతోంది. కుక్క వెంట పోతోంది.

రవణ ఆమెయింటివేపువొస్తున్నాడు. ఒకరినొకరు పక్కసందుల్లో Cross చేస్తారు. విధి దిగులుగా నవ్వింది]

* *

[రవణ ఇంటిముందు.]

లలిత : రవణలేడా?

శీతాయమ్మ : అదేమిటి అట్లావున్నావు?

లలిత : రవణలేడా?

శీతాయమ్మ : వొస్తాడు. లోపలకివొచ్చి కూచో.

[ఆమెని భరించలేక లలిత వెనక్కితిరిగింది. ఎక్కడికి పోనూ అని ఆలోచిస్తుంది. Despair తో వెళ్లుతుంది.]

[రవణ సరాసరి లలితగదిలోకివెళ్లి గంద్రగోళమూ, రామారావునీ చూశాడు. రామారావు మొహాన నీళ్లుచల్లి లేవతీసి పక్కమీద పడుకో పెట్టాడు. రామారావు కళ్లుతెరిచాడు.]

రమణ : లలితయేదీ?

రామారావు : ఊః లలితా? లలిత! ఒరే నువ్వు నా Wife ని పెళ్లి చేసుకుంటావురా, [అనిలేచి కొట్టపోతున్నాడు.]

రమణ : పడుకోండి, తరవాత ఆలోచిద్దాము ఆసంగతి,

[వెళ్లిపోయినాడు.]

* * *

[శీనయ్య ఆశ్రమంలోగది.]

లలిత : ఇదీ జరిగినసంగతి, నేను యింటోంచి వొచ్చేశాను. ఇంక వెళ్లతలుచుకోలేదు.

సీనయ్య : ఏంచెప్పను? నీభర్తసంగతిసరె. మధ్య యీరవణమీద మనసు కలిగిందంటావు అదేమిటి?

[ఆలోచిస్తో చప్పన దూకుడుగా] ఇంక అతన్ని చూడకు—

భయంకరమైన, బ్రహ్మహత్యా పాతకంనించి, ప్రళయజ్వాలనించి పరిగెత్తినట్టు, పో వెళ్లిపో. నీకు యేమాత్రమన్న జీవితంలో, శాంతిమీద ఆశవుంటే, యింక....చచ్చిపోవడం నయం.

లలిత : నాకు యీ అంధకారపు బతుకులో అతనే వెలుగు. అతన్ని ఒక్కదినం విడిచి బతకలేను. ఈ లోకంలోని సౌందర్యానికీ, కాంతికీ అతనే అర్థం.

సీనయ్య : ఘోరమైన పాపం-యీ వాంఛ!

లలిత : మరి ఆ పాపం, తలుచుకుంటేనే యింత ఆనందం యిస్తోందే! ప్రేమ, ప్రేమ అంటే యేమిటని వెతికానా, ఆ ప్రేమకి అర్థం అతను.

సీనయ్య : ఇదంతా నాలుగుదినాల ముచ్చట. నీ ఆత్మనాశనం వేపు చేతులు జాస్తున్నావు.

లలిత : అవును, ఇట్లాబతికి స్వర్గానికి పోవడంకన్న ప్రేమలో, ఆనందంలో నశించటమే నయం. ఇంక మీమాటలు వినను.

సీనయ్య : కళ్లుమూతలు పడ్డాయి కామబాధతో, [దుఃఖంగా] వినవూ? నామాట వినవూ? ఎందుకు బతికివున్నాను, ముసలి వాణ్ణయి నేను, ఈ ఘోరం చూడ్డానికి. పాపిష్టిని! [కోపంగా] బోధించాడు, బాగా బోధించి పంపాడు, తుచ్ఛుడు వాడు.

లలిత : పెళ్లిచేసుకుంటే యేం పాపం!

సీనయ్య : పెళ్లి! ఎవరిని యెవరు పెళ్లి.

లలిత : రవణా, నేనూ.

సీనయ్య : రవణ నిన్నా!....అమ్మా. ఇంకో విధంగా ఆలోచించటం లేదుకద! అట్లాదారికిరా-పెళ్లీ! ఎవరుచేస్తారు పెళ్లి?

పెళ్లైన పిల్లకి మళ్లీపెళ్లి యేమిటి? శాస్త్రం, న్యాయం, సంఘం, యేదీ వొప్పుకోదు.

లలిత : అబద్ధం.

సీనయ్య : ఎవరన్నా లాయర్ని అడుగు. నేను కబురురంపిస్తాను వుండు. [బైటికి వెళ్లాడు. రవణ వొచ్చాడు. చప్పున యిద్దరూ కౌవిలించు కున్నారు. సీనయ్య వొచ్చాడు.]

సీనయ్య : [బిగ్గరిగా] ఛీ, ఛీ! పో, దూరంగాపో, వీల్లేదు, ఇట్లాంటిది నా ఆశ్రమంలో వీల్లేదు. నా ఆశ్రమంలోనే కాదు యీ పవిత్ర భారతభూమిలో వీల్లేదు.

రమణ : ఏమిటి సీనయ్యా!

సీనయ్య : నాతో మాట్లాడకు. నువ్వు పరమపాతకివి. భరతమాతకి చెడపుట్టిన ద్రోహివి. ఈమెనెట్లా పెళ్లి చేసుకుంటావురా? [లలితతో] అడుగు. ఆయన్నే అడుగు. [లలితకళ్లతో అడిగింది. రవణ వీల్లేదని తలవూయించాడు.]

లలిత : ఎంత ప్రేమించినా ?

సీనయ్య : హిందూ ధర్మభూమిలో వివాహవిచ్ఛేదన అనేది లేదు.

లలిత : మరి యేంచేద్దాం?

రమణ : లలితా, యీ వివాహం మూర్ఖత్వాలతో ఏం పని మనకి? నేను సర్వమూ నీకోసం త్యాగం చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాను.

సీనయ్య . నోరుముయ్యి, నీ దేశాన్ని, నిన్నునమ్మిన ప్రజల్ని, నీ పురోభివృద్ధిని——

రమణ : అ ! చాలామంది వున్నారు దేశసేవకులు.

సీనయ్య : నీ తల్లి ని—

రమణ : [బాధతో] నన్ను ప్రేమించేదైతే నా తల్లి నన్నర్థం చేసు కుంటుంది, లలితా నువ్వూ సిద్ధమైతే—

సీనయ్య : కాదు, కాదు, కాదు, ముమ్మాటికీ కాదు.

లలిత : ఇంకమరి వేరుగతిలేక పోతే—

సీనయ్య : అనకు ఆ మాట అనకు,

రమణ : అంటుంది. నన్నూ, లలితనీ, నువ్వేకాదు, నీ యీశ్వ రుడే, విధే, వేరుచెయ్యలేరు. రా, లలితా!

సీనయ్య : వెళ్లి—

[లలిత మాట్లాడలేదు.]

వెళ్లి-పాపంలో, వ్యభిచారంలో, రోతలో ,అతనితో బతుకు తావా ? పో, పో. నీభర్తనించి, నీ తల్లితండ్రుల దగ్గిర్నించి, భాగ వతులనించి, నానించి, యీశ్వరుడినించి-దూరమైపో, నాశనమై పో.

రమణ : ఎందుకు యీశ్వరుడనీ, పాపమనీ లలితని బెదిరిస్తారు? ఆ మూఢనమ్మకాలకి జంకకు, లలితా!

సీనయ్య : మూఢనమ్మకాలా! ఇంకోడి డబ్బూ, యింకోరి భార్యనీ లాక్కోడం తప్పనడం మూఢనమ్మకాలా! ఎవరు, ఏ శాస్త్రం, ఏ నీతి వొప్పుకుంటుంది?

లలిత : ఇంక నాకు గతిలేదా? ఏం చెయ్యను?

రమణ : లలితా, సంకోచించకు. సర్వమూ నాశనమేకానీ, నీతికి, ధర్మానికీ, విరోధమేకాని, మనప్రేమకన్న ఉన్నతం లోకంలో లేదు. నీ హృదయాన్ని అడుగు కర్తవ్యమేమిటని, ఎవ్వరి మాటలూ వినకు,

సీనయ్య : ఇంకో సంగతి....రవణా నువ్వు కొంచెం బైటవుండు. లలితతో మాట్లాడాలి.

రమణ : నేను వెళ్లను. లలిత నాతోవా స్తేనే కాని.

సీనయ్య : వెళ్లమను లలితా.

రమణ : అనకు లలితా. ఈ సీనయ్య మతపిశాచం చేతులో చిక్కి, పాతచచ్చునీతులు బోధించి నీ మనసు చెరుస్తాడు. ఈమతం గాళ్లకి మనుష్య హృదయాలకన్న, వీళ్లు గుడ్డిగా నమ్మే నీతులు యెక్కువ ముఖ్యం.

సీనయ్య : [ఏడుస్తో] నమ్మరా ! నన్ను నమ్మరా ! నిన్నేం చేస్తాను లలితా ! రెండుమాటలు. అతను విన్నకూడని మాటలు.

[లలిత రవణవంక చూస్తోంది. అతను సిగ్గుపడి వెళ్లాడు.]

సీనయ్య : లలితా, నీకు నిజంగా రవణమీద ప్రేమవుందా ?

లలిత : అడుగుతారా? మాటలతో చెప్పలేను.

సీనయ్య : అయితే అతన్ని చేతులారా నాశనం చెయ్యబోతున్నావు తెలుసునా ?

లలిత : నేనా ?

సీనయ్య : రేపు మీ యిద్దర్ని పలకరించేవారు వుండరు. ఒకరి మొహాలు ఒకరు చూసుకుంటో—బీదతనం, వెలి, పాపమనే దిగులు—

లలిత : అవన్ని సరేలెండి.

సీనయ్య : తరవాత—చూడు. రేపు కాంగ్రెసుకి ఎట్లానూ విజయం నిశ్చయం. రవణ తప్పక మంత్రి కాబోతున్నాడు. అది అతనికీ తెలుసు. కాని నీ సంసారబాధ చూడలేక తనజీవితాన్నంతా త్యాగాన్ని చేసి, నీ పాదాలముందు పారెయ్య తలుచుకున్నాడు.

అతని ఘనస్వభావం అట్లాంటిది. అతని కృషికంతా త్యాగానికంతా ప్రతిఫలం, అతనికిదక్కే నిమషాన నువ్వు అతని నోటి ముందునించి లాగేస్తున్నావు. అతని ముసలితలి గతితలుచుకో-

[లలిత తల తిరిగి పడిపోయింది.]

సీనయ్య : [ఏడుస్తూ] నాకు ప్రపంచంలోకల్లా ఆప్తులు మీరిద్దరూ. మీరు పెళ్లిచేసుకుంటామంటే, ఆనందంతో గంతులెయ్యవలసిన నేను, యిద్దర్నీ దుర్భాషలాడవలసివొచ్చింది నాగతి! ముసలి పీనిగని బతికివుండకపోతేనేం, యింతకాలం. [లలిత లేచి యేడుస్తోంది] లలితా, లలితా, నేనేం చెయ్యను? అధర్మం. పాపం, ఘోరం, ఏ నాలికతో అంగీకరించను. యీ నాలుగు రోజుల దేహసౌఖ్యంకోసం, ఆత్మ వినాశనాన్ని! [లలితను బుజ్జగిస్తున్నాడు.]

రవణని పిలవనా? పాపం రవణ-అంత ధీరుడు ఉత్తముడు [నాలికికొరుక్కుని వూరుకున్నాడు.] ఏమంటావు అతనితో—అతనికోసం త్యాగం అనకు. నీకేయిష్టంలేదు, ధైర్యంలేదను.

[లలిత మాట్లాడకుండా కన్నీరువిడుస్తోంది. సీనయ్య క్రూరత్వం మొహంలోకి తెచ్చుకుంటున్నాడు.] రమణారావూ,

[రమణ వొచ్చాడు. ఇద్దరిమొహాలూ చూసేప్పటికి అర్థమయింది రమణకి.]

రమణ : [సీనయ్యతో] నువ్వుకొంచం వెళ్లుమరి నేను లలితతో మాట్లాడాలి.

[సీనయ్య లలితవంక చూస్తో వెళ్లాడు. ఒకనిమిషం నిశ్శబ్దం.]

రమణ : లలితా, మారిపోయినావా!

లలిత : రవణా, నేను ధర్మం మీరలేను,

రమణ : లలితా, లలితా-ఎన్నాళ్ళు తపించాను నీ కోసం ? [కావిలించుకోబోతున్నాడు]

లలిత : అక్కడే రమణా. నేను నీ భార్యనికాను. నన్నుతాకకు, నన్ను బాధించకు, నువ్వువెళ్లు.

రమణ : నన్ను ప్రేమించడంలేదా ?

లలిత : [కష్టంతో] లేదు.

రమణ : నిన్నరాత్రీ !

లలిత : ఏదోకల రమణా ! నేనుచెప్పలా-ఎప్పుడూలేదు నీ మీద అట్లాంటిప్రేమ నాకు.

రమణ : నిజమా !

లలిత : నిజం.

రమణ : ఇప్పుడేమవుతావు ?

లలిత : తెలీదు. నువ్వు వెళ్లు రమణా, నేనెవర్ని ! ఒక్కస్త్రీకోసం, నీ ఆదర్శాలన్నీ నాశనంచేసుకుంటావా ? వెర్రివాడా ?

రమణ : లలితా, ఇంక నాకు జీవితమేలేదు. నువ్వు తప్ప !

లలిత : నేనేం చెయ్యను ? నీమీద నాకు మనసుకలగంది ?

రమణ : ఆ—అతనిమీదనే యిష్టమా ?

లలిత : అవును, [అతికష్టంగా అబద్ధమాడింది.]

[రమణ తలవంచుకొని వెడుతున్నాడు. లలిత భరించలేక పోయింది.]

లలిత : రమణా, నన్ను మరిచిపో. నీ ప్రేమకి అనర్హురాలిని, సత్యమూ, నీతీ, ధైర్యములేని అప్రయోజకురాల్ని దీన్ని మరిచిపో. వాచ్చి నాతో నీకేంసౌఖ్యం, నీతితప్పాననే దిగులుతో నీకువొక్కరవ్వ విశ్రాంతి నివ్వను. వెళ్లు, మరిచిపో—

రమణ : చాతనైతే యింకేం ?

లలిత : కాలంగడిచిన——
రమణ : కాలమా? కాలమంతా ఒక్కయెడతెగని అర్థంలేని అంధకారసముద్రం-బతుకా? ఇంక నాకేం బతుకు? ఎందుకు బతికి? లలితా! నాలలితా! [అని నెమ్మదిగాఅంటో వెళ్లిపోయినాడు.]

[కుక్కయేడుస్తోంది.]

[లలితకింద పడిపోయింది. సీనయ్యవొచ్చి లేవతీస్తున్నాడు. లలిత కళ్లుతెరిచింది.]

*　　　*　　　*

పల్లెటూళ్లలో కాంగ్రెసు elections Propaganda.

*　　　*　　　*

పల్లెటూళ్లలో రామారావు elections Propaganda. రామారావు ఇంటినిండా election guests అడావిడి.

*　　　*　　　*

[లలితవొకర్తే గదిలో దిగులుగా కూచునివుంది. దిగులుగా పాడుతోంది. కుక్క యెదురుగా కూచుని తల ఊపుతోంది దిగులుగా.]

రామారావు యిల్లు- కామయ్యా.

కామయ్య : మనం డబ్బు వెదచల్లితేనేకాని, మనకి యేమాత్రమూ Chance లేదు యీ election లో.
రామారావు : ఏదయ్యా డబ్బు!
కామయ్య : నేనేం చెప్పను? కుశాల్జీదగ్గిర మళ్లీ కాయితం వ్రాయండీ!
రామారావు : మూడురూపాయలు అడుగుతున్నాడు. ఏం చేస్తాం? ఎంత?
కామయ్య : ఓ యిరవై వేలన్నా....
రామారావు : కానీ....మరి ఆ ముప్పైవేల వారంటు అట్లానే

వుంది. ఈమేడకి యీ వెధవపల్లెటూళ్ళో పేరమే రాలేదు, ఏంచేద్దాం? ఈ మామగారైనా తొరగా చావకూడదూ?

కాంగ్రెసు Camp.

[అందరూ వుత్సాహంగా Meeting కి బైలుదేరుతున్నారు. రమణ ఒకమూల దిగులుగా కూచుని కదలడు. శోభనాద్రి సీనయ్యకి రమణ వాలకం చూపుతాడు. సీనయ్య తను అతన్ని తీసుకొస్తాను, వాళ్లని వెళ్లమంటాడు. వాళ్లు వెడుతారు.]

సీనయ్య: లే. లే. ఈ election సమరానికి నువ్వు, అర్జునుడూ, నేను కృష్ణుడూ, పద. [రమణ కదలడు.]
చూడు. ఈ మాయాప్రపంచంలో యీ స్త్రీ వ్యామోహమే పెద్ద వల. నీ హృదయంలో వెలుగుతున్న లలితకి అంధుడివై, ప్రపంచమంతా వెతకడంవల్లనే యీబాధ-లలిత ఆ మహాజనని లావణ్యంలోరేఖ. పిచ్చివాడా. క్షణభంగురమైన మోహంకోసం, నీ ఆత్మనీ, దేశసౌభాగ్యాన్నీ త్యాగంచేసి, యీ మహాసంగ్రామం ముందు అస్త్రసన్యాసం చేస్తావా? నీ విధిని నువ్వు నిర్వర్తించి, తక్కింది దైవానికి వొదులు.

రమణ: దేవుడిపేరు యెత్తకు. దేవుడే- ఓ హృదయమున్న దేవుడేవుంటే, యింత దారుణం—అంతా, అంతా, లోకమంతా యింత అధర్మం తాండవమాడుతుందా!

సీనయ్య: అధర్మమంతా నీ వాంఛా, నేత్రాలు కల్పిస్తున్న-

రమణ: నోరుముయ్యి-నువ్వే ఆ దేవుడిబంటువి. నీమూలానే అహింసాతత్వం ఒకటి వొచ్చిందిగాని లేక పోతే నిన్ను-
[ఆవేశం యెక్కువై సీనయ్యమీద పడి కంఠం నులుముతున్నాడు. సీనయ్యకి వూపిరి ఆడదు. చస్తున్నాడు. కాని చెయ్యెత్తికూడా Defend చేసుకోలేదు. నిస్సహాయుడై రమణ వొదిలాడు.]

సీనయ్య : పద, పోదాం.

[పొలాలమధ్య సీనయ్యా, రమణా పోతున్నారు.]

రమణ : ఈ కాంగ్రెసువల్లనే కైదుకిపోయి లలితని పోగొట్టుకున్నాను. బైటవుండి చూస్తే, ఆ పెళ్లికి వొప్పించావు-నువ్వు.

సీనయ్య : నేనేమిటి? అట్లా వ్రాసివుంటె—

రమణ : నువ్విప్పుడు చావాలని వ్రాసివుంది. [బురదలోకి సీనయ్యని తోశాడు.]

[తన కాలుకింది పురుగుకి దెబ్బ తగిలిందేమోనని తీసేస్తున్నాడు సీనయ్య.]

సీనయ్య : పురుగుకి మరణం వ్రాసివుందిగావును-యీ సాయింత్రం

[రమణ సీనయ్యనియెత్తి ఉత్తరీయంతో తుడుస్తున్నాడు. సీనయ్య పాడుతున్నాడు.]

సీనయ్య : ఏమో, లలితనే నువ్వు పెళ్ళి చేసుకుంటే, కాంగ్రెసు పని యింతశ్రద్ధగా చేసేవాడివా? అందుకునే యీశ్వరుడు.

రమణ : ఈశ్వరుడి పేరెత్తావా—

సీనయ్య : ఈశ్వరుడు కాదులే, శూన్యం. ఆ శూన్యానికి నీమీద యెంత ప్రేమ లేకపోతే, నిన్నంత వియోగాగ్నిలోంచి...

[రమణ కోపంగా మీదికి వొస్తున్నాడు]

ఈ పొలంలో తొయ్యకు, కర్షకుడికి నష్టం.

రమణ : అంతేలే. అట్లా కుళ్ళి లలిత చచ్చిపోతుంది. నే నిట్లా వేదనపడి నశిస్తాను. నువ్వూ నీహిందూధర్మమూ వెయ్యేళ్లు శాశ్వతంగా జీవించండి.

[సీనయ్య దిగులుగా యోచిస్తున్నాడు.]

* *

[కాంగ్రెసువాళ్ల మీటింగు.]

శోభనాద్రి ఉపన్యాసం.

మేము దేశంనించి యీ దారిద్ర్యాన్ని పారతోలడాని కని కంకణం కట్టుకున్నాము. ధనం, భూమి, పదార్ధాలు తమవిగా దాచుకునే హక్కుదార్లనించి తప్పించి సర్వ మానవులకు తిండీ, సౌఖ్యము కలిగేట్టుచేసి, 'సర్వేజనా స్సుఖినో భవంతు' అనే వేదవాక్యాన్ని యదార్థం చేయ తలుచుకున్నాము. మాకు విజయాన్ని సమకూర్చే బాధ్యత తమ మీాద వుంది.

[జాతీయగీతం.]

* * *

[పల్లెటూళ్ళో రామారావు camp. బంగళాలో రామారావు తోచక ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నాడు. సాయంత్రం చెరువుకి ఒకపిల్ల నీళ్లకి వొచ్చింది. చూశాడు.]

రామారావు : వెంకన్నా, ఆపిల్ల యెవరో కనుక్కో.

[ఇద్దరు నౌకర్లు వెళ్లారు.]

వెంకన్న : దొరగారు రమ్మంటున్నారు, అట్లారా.

పిల్ల : ఎందుకు?

వెంకన్న : ఎందుకేమిటి? ఓసారి దొరగారు పిలుస్తూవుంటే! మంచి బహుమానం దొరుకుతుంది పద.

పిల్ల : నాకు అఖర్లేదు.

[పోతోంది. సంజచీకట్లో నోరుమూసి ఆపిల్లని యెత్తుకుపోతున్నారు. అరుస్తోంది. ఒక వెట్టివాడు దూరంనించి చూసి, వూళ్ళోకి పరిగెత్తి గోలచేశాడు.]

[రామారావు తనని ఎదిరించేపిల్లతో గోల పడుతున్నాడు. వూళ్ళో వాళ్ళు కర్రలుతీసుకుని బైలుదేరారు.]

[రామారావు రివాల్వరుగాలిలోకాల్చి దడిపించాడు. చివరికి భయపడి మోటారులో ఎక్కి పారిపోయినాడు పిల్లని వొదిలి. గుంపు campని ధ్వంసం చేసింది.]

★ ★

[కాంగ్రెసు camp. నిద్రలు-అర్థరాత్రి, రమణ మేలుకొనే వున్నాడు. లేచి సైకిలుమీద చీకట్లో పోతున్నాడు. రామారావు మేడదగ్గిరికి పోయి లలితగదికేసిచూస్తూ నుంచున్నాడు. సంగీతాలు వినపడుతున్నాయి. చప్పున మళ్ళీ గోడదూకిపాకి, లలిత గదిముందు వరండాలో నుంచుని లలితకేసి చూస్తున్నాడు. లలిత దేవిపటం ముందు ప్రార్థిస్తో కూచుంది.]

రమణ: లలితా.

లలిత: ఎందుకు యిట్లా వొచ్చావు? వెళ్ళు, నిన్ను చూస్తే నా నిశ్చయం చెడిపోతుంది.

రమణ: ఏమిటి. బొమ్మల్ని ప్రార్థిస్తావు. ఏం వొస్తుంది లాభం? ఆ కాయితం వింటుందా!

లలిత: మరి నాకు యింకెవరు దిక్కు?

రమణ: నేను.

[సంతోషంగా గర్వంగా చూస్తోంది అతన్ని.]

లలిత: అంత అదృష్టమా!

[సుందరి వెనకాలేవొచ్చి వింటోంది.]

రమణ: ఎట్లా వున్నావు?

లలిత: మామూలే.

రమణ : నువ్వు ఏదో అపాయంలోవున్నావని భయమేస్తుంది. ప్రతిరాత్రీ-ఆ పశువు—

లలిత : election గోలల్లో వున్నారు. భయంలేదు ప్రస్తుతం.

రమణ : ఇంతేనా యింక....

లలిత : వెళ్లు, ఎవరన్నా చూస్తారు. రావొద్దు ఇట్లా ప్రతిరాత్రీ. ఏం లాభం!

రమణ : నిన్ను చూడ్డమే, లలితా ఇంతేనా మనకింక! నేను వొప్పుకోను- నిన్ను భయపెట్టాడు ఆ సీనయ్య. నే నూరుకోను. నిన్ను ఎత్తుకుపోతాను-నిజంగా నా మీద ప్రేమలేదా లలితా....మాట్లాడకు, అబద్ధమాడకు. లలితా! ఇద్దరి అమాయికపు బతుకుల్నీ నీతిపేర దగ్ధం చేస్తున్నావు. నిజం మాట్లాడు, నా మీద ప్రేమలేదా ?

లలిత : ఎందుకు అడుగుతావు రవణా తెలిసిందానికి.

రమణ : [సంతోషంతో] ఐతే రా,

లలిత : నా నిశ్చయాన్ని చెడకొట్టకు.

రమణ : చెడకొట్టి తీరతాను.

లలిత : ఇప్పుడు వెళ్లవూ.

[రమణ వెడుతున్నాడు.]

రమణ : ప్రతిరాత్రీ వొస్తాను. నువ్వు వొప్పుకున్నదాకా ?

* * *

[రమణ camp చేరుకునేప్పటికి శోభనాద్రి మేలుకునివున్నాడు.]

శోభనాద్రి : ఇట్లా ప్రతిరాత్రి వెళ్ళివొస్తావా, రవణా !

రమణ : నిలవలేను,

శోభనాద్రి : పరిస్థితులు తలకిమించినప్పుడు లొంగడం వివేకుల లక్షణం. ఈ బాధ నీదీ ఆమెదేకాదు, యీ సంఘం పుట్టినప్ప ణ్ణించి యెంతమంది, ఇంకముందు యెంతమంది ప్రజలు ఇట్లా హృదయాలుచీలి నశిస్తారో యిట్లా నిరర్ధకంగా ప్రేమించుకుని!

రమణ : ఏం చెయ్యను ?

శోభనాద్రి : Assembly కి వెళ్లి Divorce Bill ప్రవేశపెట్టించు. నీ బాధకి ప్రతిఫలంగా యీ వివాహపు సంకెళ్ళలో మూలిగే స్త్రీజనాన్ని ఉద్ధరించు.

రమణ : కాని యీ లోపల-నా లలిత.

శోభనాద్రి : రామారావుని చంపనా ?

రమణ : వృధాగా ఇంగ్లీషువాళ్లని ద్వేషిస్తున్నాముగాని—మన చుట్టూ మనలోనే ఘోరమైన క్రూరత్వాన్ని చలాయించే ఆ భర్తల్ని-నరపశువుల్ని వధించి భూభారం తగ్గించడం చాలా ఉత్తమకార్యం.

* * *

[రామారావు యింట్లో ఆటలూ, పాటలూ. కామయ్యా, ప్రకాశరావు వొచ్చి, రామారావుని పక్కగదిలోకి తీసికెళ్లారు.]

ప్రకాశరావు : లాభంలేదు. ఇప్పుడన్నా మీరు with draw ఐతే మంచిది.

[సుందరి వొచ్చి వింటోంది.]

రామారావు : ఇంతడబ్బూ తగలేసి—

కామయ్య : డబ్బుతీసుకుని వాళ్లకి Vote చేసేట్టున్నారు.

రామారావు : వోడిపోయినామా—ఇంక Public insolvancy తప్పదు. ఏంచేద్దాం?

కామయ్య : ఆ రమణారావుతప్ప ఇంకోడైతే....

ప్రకాశరావు : అతన్ని మాయంచేస్తే—

కామయ్య : అతనిమీద ప్రజలకి విశ్వాసం చెడకొట్టాలి.

రామారావు : వ్యవధి ఏదీ దేనికీ?

[కామయ్య, ప్రకాశరావూ వెళ్లారు.]

[సుందరి వొచ్చింది.]

సుందరి : నేనున్నాను కదా, ఎందుకుదిగులు నీకు?

రామారావు : ఎట్లాగన్నా రవణారావుని లలితగదిలోకి రప్పించ గలిగితే—

సుందరి : ఎప్పుడు రావాలి?

రామారావు : రేపు అర్ధరాత్రి.

సుందరి : వొస్తాడు.

రామారావు : ఎట్లా?

సుందరి : నాకు వొదులు. నేనున్నానుకదా—ఎందుకు దిగులు నీకు?

రామారావు : ఎట్లానన్నా రవణారావుని ఇక్కడికి రప్పిస్తే—

సుందరి : ఏంలేదు లలిత అపాయంలోవుందని కబురు అందచెయ్య-

రామారావు : చేస్తే—

సుందరి : నీకెందుకు? పంపించు.

* * *

[రాత్రి కాంగ్రెస్ Camp. పెద్దమంట, చుట్టూకూచుని వున్నారు. దూరన్నించి రమణ వొచ్చాడు దిగులు మొహం వేసుకుని.]

వాలంటీర్లు : కాబొయ్యే మంత్రిగారికి జయ్!

ఒక వాలంటీరు: ఏమైతేనేం? ఇంత మనోవ్యాధితో కుంగి పోయే వాడికి యేంలాభం ? నాకు కాకూడదూ?

రెండో వాలంటీరు : తాతయ్యగారూ, మీరు వుండికూడా రమణ మనస్సుని.

సీనయ్య : అది నిరీశ్వరత్వమనే వ్యాధి !

మూడో వాలంటీరు : మందూ?

సీనయ్య : ఈశ్వరసంకీర్తన.

రెండోవాలంటీరు : కానీండి, ఒక dose యిద్దాం రవణకి. పాడుతున్నారు.

శోభనాద్రి : [రవణతో] రవణా, నువ్వు వెళ్ళడానికి వీల్లేదు, యీ రాత్రి.

★ ★ ★

[రామారావు యిల్లు. బైట ఇద్దరు పోలీసులు వృత్త డ్రెస్‌లో; చెంచురామయ్య, ఇంకో ఇద్దరు వూరి పెద్ద మనుష్యులు Sub-Inspector.

రామారావు : ఈ యింట్లో జరిగే కుట్రలని మీ కళ్ల పడేద్దామని పిలిచాను. అంతకన్న యేంలేదు.

★ ★ ★

[అర్థరాత్రి రమణ సైకిలుమీద వొస్తున్నాడు. వెనక కనపడకండా శోభనాద్రి బైలుదేరాడు. సీనయ్యావాళ్ల భజన. లలిత దిగులుగా బల్ల మీద తల పెట్టుకుని కూచుంది.]

[రమణ గోడ దూకి లోపలికి వొచ్చాడు. రామారావు దూరంనించి చూస్తున్నాడు.

రమణ : లలితా....ఎట్లా వున్నావు ?
లలిత : రావొద్దనలేదా రమణా ?
రమణ : చిక్కిపోయినావో ! ఎట్లా——
లలిత : రవణా నేనీబాధని. యీ వొంటరితనాన్ని భరించలేను. నన్ను తీసుకుపో. [అతని చేతుల్లో వాలింది.]
రమణ : వొచ్చెయ్యి-రా పోదాం.
లలిత : ఇంక భరించలేను, నా చాతకాదు.

[రామారావు సంజ్ఞచేస్తున్నాడు. అందరూ వచ్చారు.]

పోలీసు : మీరు arrest కింద ఉన్నారు. రండి.

[రవణ నిశ్చలంగా నడుస్తున్నాడు. కుక్క గోలపడుతోంది. చెంచు రామయ్య మండిపడుతూ లలితవంక చూస్తున్నాడు.]

చెంచురామయ్య : ఇదా సంగతి.
లలిత : నాన్నా, రమణని జైలుకి పంపకండా చెయ్యలేవూ? అతను ఏమీ ఎరగడు. నిర్దోషి.
చెంచురామయ్య : ఛీ ! తప్పుడుదానా, మాట్లాడకు, చెడపుట్టావు నా గర్భాన!!

[లలిత కొంచెం వూరుకుంది.]

లలిత : ఏమిటి నాన్నా నేను చేసినపని! మీరు చేసినపనులు ఏమీ దోషాలుగానన్నా కనపడవు. నేను నాకీ సంబంధం వొద్దని యేడ్చినసంగతి, చివరిదాకా తప్పించుకోవాలని నేను పడ్డబాధ- [రామారావు వేపు తిరిగి] ఈయన దుష్ప్రవర్తన, నాకళ్ళముందు సుందరితో వ్యభిచారం ఇవేమీ తప్పులుకావు. దిక్కులేనిదాన్ని యీయన చేతికిచిక్కి నాశనమవుతూవుంటే, నాజీవితంలోకి ఒక్కకొంచెం కాంతిని తెచ్చిన రవణకి కైదా!

చెంచురామయ్య : నోరుముయ్యి.

[అందరూ వెళ్ళిపోయినారు.]

[లలిత ఏం చెయ్యడానికీ తోచక నిర్ఘాంతపోయింది.]

* * *

[రమణా పోలీసులూ వెడుతున్నారు వీధులో. శోభనాద్రి కలుసుకున్నాడు.]

శోభనాద్రి : ఇదేమిటి రమణా!

రమణ : ఆలోచించుకో. రామారావు వేసినవల.

శోభనాద్రి : ఏ నేరం?

రమణ : అడగడమెందుకు? జైలు కొత్తేముంది? న్యాయచట్టాలు ఘాతకుల్ని, ధనవంతుల్ని, నిరంకుశుల్ని రక్షించే ధర్మచట్టాలు,

శోభనాద్రి : ఈయన యెవరో తెలుసా!

పోలీసు : ఏం లేదండీ- రేప్పొద్దున్న విడిచిపెట్టేస్తారు,

రమణ : శోభనాద్రీ! లలిత జాగ్రత్త! ఏం చేస్తాడో ఆ దుర్మార్గుడు. ఇక్కడే వుండు తెల్లార్లూ. ఈ దేశరక్షకులు నన్నూ, నిన్నూ భద్రంగా దాచి వుంచుతారు. అపాయంలో వేళ్లాడే లలితకి దిక్కు వొక్కరూ వుండరు. భార్య! ఎంత చవకభార్య!

[రమణని జైలులోవేసి తాళంవేశారు.]

* * *

[శోభనాద్రి లలితగది యెదో తెలీక యింటికంతా గస్తీ కాస్తున్నాడు.]

[హాల్లోకి వెళ్లారు రామారావూ, చెంచురామయ్యా. సుందరి కూచుని వుంది.]

రామారావు : తెలిసిందా మీకూతురు ప్రవర్తన—

చెంచురామయ్య : ఆ తెలిసింది. మీయిద్దరు దాన్ని యెన్నినెలల నించి దానిప్రాణం వుసూరుమనిపించి యీ గతికి తెచ్చారో అదికూడా తెలుస్తూంది.

[సుందరితో] పద ముందు యీ యింటోంచి బైటికి పద నాకళ్ళ పడ్డావా [గెంటుకొని పోతున్నాడు.]

[సుందరి సంగతి చెప్పిందని రామారావుకి కోపం. సుందరి వెళ్లిందని దిగులు. తాగుతున్నాడు.]

★ ★ ★

[రామారావునించి తప్పించుకోలేక, లలిత మేడమీదనించి కిందికి దూకింది. శోభనాద్రి చప్పుడువిని ఆమెని లేవనెత్తి గోలచేస్తున్నాడు. అందరూవొచ్చారు. ఆమెకి స్పృహలేదు. ఆస్పత్రికి తీసుకుపోతున్నారు. కుక్క వెంటపోయింది.]

★ ★ ★

ఆస్పత్రిపక్కనె జైలు. రమణ ఆ గోలవిని ఏమిటా అనుకుంటున్నాడు.

★ ★ ★

డాక్టరు లలితని పరీక్ష చేస్తున్నాడు. తల పగిలింది, కట్టుకట్టాడు.

★ ★ ★

శోభనాద్రి Congress కొంపుకి సైకిలుమీద పోతున్నాడు.

★ ★ ★

[రమణ పోలీసుల్ని అడుగుతున్నాడు ఏమిటా గోల అని.]

పోలీసు : ఆమె, రామారావుగారిభార్య. మేడమీదనించి కిందికి దూకిందట.

రమణ : ఏమయింది?

పోలీసు : ఏదో కొంచెం దెబ్బ తగిలింది, డాక్టరు కట్టుకడుతోంది.

[రవణ ఆదుర్దా]

★ ★ ★

Mission hospital

[లలితని కట్టుకట్టి పడుకో బెట్టారు.]

డాక్టరు : [నర్సుతో] ఈమెకి స్పృహరాగానే యీ మందియ్యి. లేవనీవొద్దు.

★ ★ ★

[తెల్లారుతోంది.]

[సీనయ్యా. వాలంటీర్లూ, శోభనాద్రీ పరిగెత్తుకుంటూ వొస్తున్నారు.]

పోలీసులు రవణని భావిదగ్గిరికి తీసుకొచ్చారు.

సీనయ్యావాళ్లూ సమీపిస్తున్నారు.

★ ★ ★

నర్సు కునికిపాట్లు పడుతోంది. లలిత కళ్లు తెరిచింది.

దీపం భగ్గున మండి ఆరిపోయింది. లలిత రవణని చూసింది. లేచి పరిగెత్తింది. సగందూరంలో రవణా అని అరిచింది. రవణ చాదని భావిలోవొదిలి పరిగెత్తాడు. ఆమెని పట్టుకున్నాడు. కుక్క చూస్తోంది.

★ ★ ★

సీనయ్యపటాలం రవణారావుకీ జెయ్. మా నాయకుడికి జెయ్. అని కేకలు.

లలిత అతని మెడని కావిలించుకుని ప్రాణం వొదిలింది.

కుక్క యేడుస్తోంది.

సీనయ్యావాళ్లూ వొచ్చారు.

[రమణ ఆమెనెత్తుకొని పిచ్చివాడిమల్లే ఆకాశంవంక చూస్తున్నాడు.]

రమణ: [వెర్రిగా నవ్వుతూ] సీనయ్యా, తీసుకుపోయి రామారావుకి వప్పచెప్పు.

సీనయ్య: ప్రభూ! ఏంచేశావు?

రమణ: నీకూ నీ ప్రభువుకీ సంతోషంగా వుందా?

[అని లలితనెత్తుకొని పరుగెత్తుతున్నాడు.]

జీవనె మరణ్
మరణె జీవన్,
అని పాడుతో.

Printed at Renaissance Printers Ltd, T. Nagar, Madras.